

MÜNDƏRİCAT

Yeni sənədlər, normativ aktlar

**Buraxılış üçün
məsul şəxs:**

R.R.Süleymanov

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin bəzi fərmanlarında və Sərəncamında dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 2 dekabr tarixli Fərmanı

Redaksiya heyəti :

*Ə.K.Allahverdiyev
İ.M.Mirzəyev
H.Q.Nəsibov*

«Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinə seçkilər haqqında» Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qanununa dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2008-ci il 16 dekabr tarixli Qanunu

Məsul katib :

M.D.Allahverdiyev

Azərbaycan Respublikası hakimlərinin, ədliyyə və məhkəmə orqanları işçilərinin, Məhkəmə-Hüquq Şurasının əməkdaşlarının təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 21 noyabr tarixli Sərəncamı (çıxarış)

**Redaksiyanın
ünvanı :**

*Naxçıvan şəhəri,
Atatürk küçəsi, 19.
Tel.: 45-01-55
Faks:44-70-82*

Naxçıvan Muxtar Respublikasının fəxri adlarının verilməsi haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin 2009-cu il 7 fevral tarixli Fərmanı

Hüquq təcrübəsi

Mülki işlər üzrə kollegiyasından

2008-ci ilin yekunları üzrə statistik məlumatların təhlili

Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin Mülki işlər üzrə kollegiyasının qətnaməsindən və qərardadından

Cinayət və inzibati xətalara dair işlər üzrə kollegiyadan

2008-ci ilin yekunları üzrə statistik məlumatların təhlili

Hərbi məhkəmələrin işləri üzrə kollegiyadan

Kollegiyanın 2008-ci il üzrə fəaliyyəti haqqında statistik məlumatlar

İnsan hüquq və azadlıqları Konstitusiyaya Məhkəməsinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsində

Qaçaqmalçılığın predmetini təşkil edən təqsirkara məxsus əmlakın maddi sübutların taleyinin həlli qaydasında müsadirəsi İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedenti işində

Hüquq nəzəriyyəsi

Məhkəmə qətnaməsindən apellyasiya şikayətinin verilməsinə dair Mülki Prosessual Məcəllənin bəzi müddələrinin hüquqi müəyyənlik prinsipi ilə müqayisəsi

Hakimlərin özünüidare orqanlarından

Vakant hakim vəzifələrinə namizədlərin seçim prosesi davam edir

Azad tribuna

Rəisin tabeliyində olan şəxsi döyməsi və ya ona işgəncə verməsi cinayətini təsbit edən Azərbaycan Respublikası CM-in 331.3-cü maddəsi haqqında düşüncələr

Ali Məhkəmənin mətbuat xidmətindən

«Ədalət mühakiməsinin büllur tərəzisi» mükafatı uğrunda üçüncü müsabiqənin nəticələri və cinayət mühakiməsi sahəsində qabaqcıl metodların müəyyən edilməsi məqsədilə təşkil olunan yeni beynəlxalq müsabiqə haqqında

2009-cu ilin birinci yarısında keçirilən tədbirlərin xülasəsi

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin bəzi fərmanlarında və Sərəncamında dəyişikliklər
edilməsi barədə
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı**

«Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturuna dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 12 iyun tarixli 767 nömrəli Fərmanına uyğun olaraq **qərara alıram**:

1.»Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi kollegiyasının tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1995-ci il 1 may tarixli 170 nömrəli Sərəncamının (Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Məlumatı, 1995-ci il, №9, maddə 187; Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, №12, maddə 1028) 2-ci bəndində aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

1.1.»Gömrük Qaydalarının Pozulması və Qaçaqmalçılıqla Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi» sözləri «Gömrük Sahəsində Hüquqpozmalara qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi» sözləri ilə əvəz edilsin;

1.2.»Naxçıvan Muxtar Respublikası Gömrük Komitəsinin sədri» sözləri «Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri» sözləri ilə əvəz edilsin.

2.Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 10 dekabr tarixli 155 nömrəli Fərmanı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, №12, maddə 1001) ilə təsdiq edilmiş «Azərbaycan Respublikasının gömrük orqanlarında ali xüsusi rütbəli vəzifələrin Siyahısı»nda «Naxçıvan Muxtar Respublikası Gömrük Komitəsinin sədri» sözləri «Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri» sözləri ilə əvəz edilsin.

3.Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 2 noyabr tarixli 475 nömrəli Fərmanı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik toplusu, 2006-cı il, №11, maddə 937) ilə təsdiq edilmiş «Xidməti silah saxlamaq, gəzdirmək və təyinatı üzrə istifadə etmək hüququ olan Azərbaycan Respublikası gömrük orqanlarının vəzifəli şəxslərinin siyahısı»nda aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

3.1.»Qaçaqmalçılış və Gömrük Qaydalarının Pozulması ilə Mübarizə Baş İdarəsinin rəisi» sözləri «Gömrük Sahəsində Hüquqpozmalara qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin» sözləri ilə əvəz edilsin;

3.2.»Naxçıvan Gömrük Komitəsinin»sözləri «Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin» sözləri ilə əvəz edilsin.

3.3.Siyahının «Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin» vəzifəli şəxslərinə aid hissəsində «qaçaqmalçılıq və gömrük qaydalarının pozulması ilə mübarizə şöbəsinin» sözləri «gömrük hüquqpozmalarına qarşı mübarizə şöbəsinin» sözləri ilə əvəz edilsin;

3.4.Siyahının «Dövlət Gömrük Komitəsi sistemində daxil olan gömrük idarələrinin» vəzifəli şəxslərinə aid hissəsində «qaçaqmalçılıq və gömrük qaydalarının pozulması ilə mübarizə şöbələrinin» sözləri «gömrük hüquqpozmalarına qarşı mübarizə şöbələrinin» sözləri ilə əvəz edilsin.

4.Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 28 sentyabr tarixli 634 nömrəli Fərmanı (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007-ci il, №9, maddə 872; 2008-ci il, №3, maddələr 169, 186, №5, maddə 364; №6, maddələr 483, 504) ilə təsdiq edilmiş «İnzibati xətlər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin Siyahısı»nın 4.1-ci bəndində aşağıdakı dəyişikliklər edilsin:

4.1.»Qaçaqmalçılıq və Gömrük Qaydalarının Pozulması ilə Mübarizə Baş İdarəsinin» sözləri «Gömrük Sahəsində Hüquqpozmalara Qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin» sözləri ilə əvəz edilsin.

4.2.»Naxçıvan Muxtar Respublikasının Gömrük Komitəsinin» sözləri «Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinin» sözləri ilə əvəz edilsin.

5. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu fərmandan irəli gələn məsələləri həll etsin.

6. Bu fərman dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İlham Əliyev.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 dekabr 2008-ci il

«Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinə seçkilər haqqında» Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qanununa dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə
Naxçıvan Muxtar Respublikasının
Q A N U N U

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi **qərara alır**:

1.»Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinə seçkilər haqqında» Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2005-ci il 9 iyul tarixli Qanununa aşağıdakı dəyişikliklər və əlavələr edilsin:

1.8.1-ci maddədə «90» rəqəmi «60» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

2.8.3-cü maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«8.3.Səsvermə günü seçki keçirilən ərazidə iş günü hesab olunmur».

3.Aşağıdakı məzmununda 10-1-ci maddə əlavə edilsin:

«Maddə 10-1. Seçkilərin gedişinə qanunsuz müdaxiləyə yol verilməməsi

10.1.1.Hüquqi şəxslərin, dövlət orqanlarının və bələdiyyələrin vəzifəli şəxslərinin, digər fiziki şəxslərin seçkilərin gedişinə qanunsuz müdaxilə etmələri qadağandır.

10-1.2.Vətəndaşların seçkidə iştirak hüquqlarının həyata keçirilməsinə mane olma, vətəndaşı namizədin lehinə imza atmağa məcbur etmə və ya onun səs verməsinə mane olma, seçki komissiyalarının işinə müdaxilə etmə və ya təsir göstərmə, seçki sənədlərinin saxtalaşdırılması və ya saxta sənədlərin təqdim edilməsi, billə-bilə səsələrin düzgün hesablanmaması, səsvermənin nəticələrinin düzgün müəyyələndirilməməsi və ya səsvermənin gizliliyinin pozulması, başqa şəxslərin yerinə səs verilməsi, bir şəxs tərəfindən seçki qutusuna birdən artıq seçki bülletenin salınması Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyətə səbəb olur.».

4.14.3.4-cü maddəyə aşağıdakı məzmununda cümlə əlavə edilsin:

«Belə öhdəliklər 5 ildən çox xarici dövlətdə yaşamaqla bağlı əmələ gələn davamlı, möhkəm və sabit münasibətlərin mövcudluğuna səbəb olan qeydiyyat, vergi, ölkə ərazisini müəyyən müddətdən artıq tərk etməmək, habelə digər siyasi və ya hüquqi öhdəliklər də ola bilər.».

5.27.3-cü maddədə «85» və «80» rəqəmləri müvafiq olaraq «58» və «57» rəqəmləri ilə əvəz edilsin.

6.28.1-ci maddədə «70» rəqəmi «55» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

7.32.4-cü maddədə «xüsusi rejim» sözlərindən əvvəl «Mərkəzi Seçki Komissiyası müəyyən etdiyi hallarda» sözləri əlavə edilsin, 5-ci cümlədən sonra aşağıdakı məzmununda cümlə əlavə edilsin: «Xüsusi rejim şəraitində qulluq edən hərbi qulluqçular haqqında qərar Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən səsvermə gününə ən azı 5 gün qalmış qəbul edilir.».

8.39.2.3-cü maddədən «seçki bülletenlərinin qoyulması üçün zərflər və» sözləri çıxarılsın.

9.39.2.7-ci maddədən «seçki bülletenlərinin qoyulması üçün zərfə,» sözləri çıxarılsın.

10.39.3.1-ci maddədən «seçki bülletenlərinin qoyulması üçün zərflər və» sözləri çıxarılsın.

11.42.1-ci maddənin ikinci cümləsində «yalnız məhkəmənin qərarı əsasında» sözləri «Mərkəzi Seçki Komissiyasının müəyyən etdiyi qaydada yalnız məntəqə seçki komissiyası tərəfindən» sözləri ilə əvəz edilsin və həmin cümlədən mötərizədə verilmiş «(bu halda məhkəmənin qərarı seçici siyahısına əlavə edilir)» sözləri çıxarılsın; «25» rəqəmi «20» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

12.42.3-cü maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«42.3.Hərbi hissələrin, istintaq təcridxanalarının və cəzaçəkmə müəssisələrinin ərazilərində yaradılan seçki məntəqələri üzrə seçicilərin (hərbi hissələrdə yerləşən hərbi qulluqçuların, hərbi hissələrin yerləşdiyi ərazinin hüdudlarında yaşayan hərbi qulluqçu ailələrinin, istintaq təcridxanalarında saxlanılan təqsirləndirilən şəxslərin və cəzaçəkmə müəssisələrində cəza çəkən məhbusların və digər seçicilərin) siyahıları hərbi hissə komandirlərinin, istintaq təcridxanaları və cəzaçəkmə müəssisələri rəhbərlərinin seçicilər haqqında məlumatı əsasında səsvermə gününə ən azı 20 gün qalmış məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən dəqiqləşdirilir.».

13.Aşağıdakı məzmununda 43.4-1-ci maddə əlavə edilsin:

«43.4-1.İstintaq zamanı barələrində həbs qətimkan tədbiri seçilən və inzibati qaydada saxlanılan vətəndaşlar məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən ayrıca seçici siyahılarına daxil edirlər. Bu cür məlumatlar səsvermə gününə ən azı 2 gün qalmış vətəndaşın həbsi haqqında qərar çıxarmış müvafiq məhkəmələr və ya vətəndaşın inzibati qaydada saxlanması haqqında qərar qəbul etmiş müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən məntəqə seçki komissiyalarına təqdim edilir. Həmin məlumatda şəxsiyyət vəsiqəsinin və ya onu əvəz edən sənədin tam göstəriciləri əks edilməlidir.».

14.44.1-ci maddənin 3-cü cümləsi çıxarılısın.

15.44.1-ci maddədə «20» rəqəmi «25» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

16. 50.5.4-cü maddədə «notariat qaydasında» söz birləşməsi «Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydada» sözləri ilə əvəz edilsin.

17.54.1-ci maddədə «50» və «30» rəqəmləri müvafiq olaraq «45» və «25» rəqəmləri ilə əvəz edilsin.

18.54.5-ci maddə çıxarılısın.

19.55.1-ci maddədə «düzgünlüyünü yoxlamaq hüququ var» sözləri «düzgünlüyünü yoxlayır» sözləri ilə əvəz edilsin.

20.55.2-ci maddədə «35» rəqəmi «30» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

21.56.2.1-ci maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«imzaların toplanması zamanı bu Qanunun 53.1-ci maddəsinin tələblərinin pozulması;».

22.56.5-ci maddə çıxarılısın.

23.56.10-cu maddədə «25» rəqəmi «14» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

24.59.2-ci maddədə «vəsiqə» sözü «lövhəcik» sözü ilə əvəz edilsin.

25.60.2-ci maddənin 4-cü cümləsi çıxarılısın.

26.63.2-ci maddədə «25» rəqəmi «12» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

27.65.3-cü, 68.1-ci və 71.1-ci maddələrdə «35» rəqəmi «30» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

28.Aşağıdakı məzmununda 68.7-ci maddə əlavə edilsin:

«68.7.Televiziya və radioda seçkiqabağı təşviqatın ödənişli əsaslarla aparılması məqsədilə efir vaxtı reklam haqqında qanunvericiliyə uyğun olaraq ayrılır.».

29.74.6-cı maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«74.6.Seçkiqabağı təşviqat materiallarının otaqlardan başqa binalarda və digər oğyektlərdə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin tələblərinə zidd yerləşdirilməsi qadağandır.».

30. 77-ci maddənin mətnində «mislindən» sözü «manatdan» sözü ilə əvəz edilsin, 77.2-ci maddədən «seçkilərin təyin edilməsi haqqında qərarın rəsmi dərc edildiyi günə müəyyənləşdirilən şərti maliyyə vahidinin» sözləri, 77.3.1-ci, 77.3.2-ci, 77.4.1-ci və 77.4.2-ci maddələrdən «seçkilərin təyin edilməsi haqqında qərarın rəsmi dərc edildiyi günə olan şərti maliyyə vahidinin» sözləri çıxarılısın.

31.77.2-ci maddədə «15» rəqəmi «100» rəqəmi ilə, 77.3.1-ci maddədə «5» rəqəmi «250» rəqəmi ilə, 77.3.2-ci maddədə «100» rəqəmi «600» rəqəmi ilə, «2» rəqəmi «10» rəqəmi ilə, 77.4.2-ci maddədə «50» rəqəmi «600» rəqəmi ilə, «5» rəqəmi «10» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

32.80.1-ci maddədə «80» rəqəmi «55» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

33.81-ci maddənin mətnində «mislindən» sözü «manatdan» sözü ilə əvəz edilsin, 81.3.1- 81.3.3-cü və 81.4.1- 81.4.3-cü maddələrdə «seçkilərin təyin edilməsi haqqında qərarın rəsmi dərc edildiyi günə olan şərti maliyyə vahidinin» sözləri çıxarılısın.

34.83.4-cü maddədə «70» rəqəmi «55» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

35. 85.6.3-cü maddədə «qoyulan zərfin» sözləri çıxarılısın.

36.86-cı maddənin adından «və seçki bülletenlərinin qoyulması üçün zərflər» sözləri və 86.10-cu maddə çıxarılsın.

37.87.2.4-cü, 87.2.10-cu və 87.2.11-ci maddələr çıxarılsın.

38.87.2.6-cı maddədən «seçki bülleteninin qoyulması üçün zərflərin və» sözləri çıxarılsın.

39.87.2.12-ci və 87.2.13-cü maddələrdə «olan zərflərdə» sözləri çıxarılsın.

40.87.12.1-ci maddədə «45» rəqəmi «40» rəqəmi ilə əvəz edilsin.

41.87.12.2-ci maddəyə cümlə əlavə edilsin: «Bu qayda müvafiq seçki dairəsinin ərazisində tətbiq edilir.».

42.88.6-cı maddə 88.7-ci maddə hesab edilsin.

43.Aşağıdakı məzmununda 88.6-cı maddə əlavə edilsin.

«88.6. Məntəqə seçki komissiyasının bir üzvü seçki məntəqəsinin girişində dayanaraq məntəqəyə daxil olan vətəndaşların şəxsiyyət vəsiqələrini və ya şəxsiyyəti təsdiq edən digər sənədləri yoxlayır və içəri daxil olmağa icazə verir. Məntəqə seçki komissiyasının digər üzvü seçicinin adının seçici siyahısında olduğunu yoxlayır və ona seçki bülleteni verir.».

44.88.7-ci maddənin 5-ci cümləsi çıxarılsın.

45.88.11-ci maddədən «məntəqə seçki komissiyasının möhürü ilə möhürlənən zərfə qoyur və» sözləri çıxarılsın.

46.88.18-ci maddənin 1-ci cümləsindəki «2 gün qalmış» sözləri «12 saat qalmış» sözləri ilə əvəz edilsin.

47.89.2-ci maddənin 4-cü cümləsi aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin: «Daşınan seçki qutusu üzrə səsələr hesablanarkən bülletenlərin ümumi sayı verilmiş ərizələrin sayından (bülleten alan seçicilərin ümumi sayından) çox olarsa, daşınan seçki qutusunda bütün səsələr məntəqə seçki komissiyasının qərarı ilə etibarsız sayılır.»; 6:-ci cümlə çıxarılsın; «zərflər» sözü «bülletenlər» sözü ilə əvəz edilsin.

48.89.-cü maddə çıxarılsın.

49.89.8-ci maddədən «,bağlanıb möhürlənmiş zərflər,» sözləri çıxarılsın.

50.90.4-cü və 91.3-cü maddələrdən «zərflərin və « sözləri çıxarılsın.

51.96.1-ci maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«96.1.Seçkilərin ilkin nəticələri dairə seçki komissiyası səsvərmənin nəticələrinə dair protokolları Mərkəzi Seçki Komissiyasına təqdim edildikdən dərhal sonra Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən seçki dairələri üzrə səsvərmənin nəticələrini ümumiləşdirən cədvəl şəklində dərc edir və həmin məlumatlar Mərkəzi Seçki Komissiyasının İnternet səhifələrində yerləşdirilə bilər.».

52.96.3-cü maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«96.3.Dairə üzrə seçkilərin ilkin nəticələri seçki məntəqələri üzrə səsvərmənin nəticələrinə dair protokolların dairə seçki komissiyası tərəfindən qəbul edilməsindən dərhal sonra Mərkəzi Seçki Komissiyasına, kütləvi informasiya vasitələrinə təqdim edilməlidir və ümumiləşdirilən cədvəl şəklində dərc edilməlidir.».

53.98.5-ci maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«98.5. Vətəndaşlar tərəfindən təqdim edilən şikayətlər aşağıdakıları əks etdirməlidir:

98.5.1.şikayətin ünvanlandığı vətəndaşların şikayətlərinə baxılması üzrə komissiyanın adı;

98.5.2.şikayəti edən subyektə şikayətin baxılmasının vaxtı haqqında bildirişin göndərilməsi üçün ünvan;

98.5.3.şikayətin obyektı olan qərar, hərəkət və ya hərəkətsizlik;

98.5.4.əgər bu qərardırsa, qərar şikayətə əlavə edilməli, mübahisə obyektı olan qərarı qəbul etmiş seçki komissiyasının və ya dövlət orqanının adı qeyd olunmalı, vəzifəli şəxs göstərilməlidir;

- 98.5.5. əgər bu hərəkətdirsə, qeyri-qanuni hərəkəti edən şəxsin adı (vəzifəçi), hərəkətin mahiyyəti, onun törədildiyi yer və ya vaxt aydın şəkildə göstərməlidir;
- 98.5.6.əgər bu hərəkətsizlikdirsə, şikayətçi cavabsız qalmış tələbi və tələbi cavabsız qoyan orqanın və ya şəxsin adını göstərməlidir;
- 98.5.7. şikayət üçün əsas bu Qanunun, digər qanunvericilik aktlarının pozulmasının güman edilməsi ola bilər;
- 98.5.8. güman edilən pozuntunun dəlilləri və ya pozuntunun nədən ibarət olduğunun izahı;
- 98.5.9.şikayətçinin tələbi;
- 98.5.10.aşağı seçki komissiyasının qərarından yuxarı seçki komissiyasına şikayət edildikdə, şikayətə müvafiq seçki komissiyasının qərarı əlavə edilməlidir.
- 98.5.11.Şikayətçi həmin şikayəti imzalamalıdır. Əgər şikayət seçkilərdə iştirak edən siyasi partiya və siyasi partiyalar blokları tərəfindən verilibsə, onda şikayət səlahiyyətli nümayəndənin səlahiyyətlərini təsdiq edən sənəd əlavə edilməklə səlahiyyətli nümayəndə tərəfindən imzalanmalıdır.».
- 54.98.-cu maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:
- «98.9.Yuxarı seçki komissiyası aşağı seçki komissiyasının qərarını ləğv etmək, məsələnin mahiyyəti üzrə qərar qəbul etmək və ya məsələyə yenidən baxılması haqqında göstəriş vermək hüququna malikdir.».
55. Aşağıdakı məzmununda 98.1-ci maddə əlavə edilsin:
- «Maddə 98-1.Vətəndaşların seçki hüquqlarının pozulması haqqında şikayətlərin araşdırılması
- 98-1.1. Vətəndaşların seçki hüququnu pozan hərəkətlərdən (hərəkətsizlikdən) və qərarlardan şikayətlərin araşdırılması məqsədi ilə Mərkəzi Seçki Komissiyasının nəzdində 5 nəfərdən, dairə seçki komissiyasının nəzdində isə 3 nəfərdən ibarət müvafiq ekspert qrupları yaradılır. Həmin qrupların tərkibinə hüquq təhsili olan komissiya üzvləri daxil edilə bilər. Ekspert qruplarının yaradılma qaydası Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən müəyyən edilir.
- 98-1.2.Vətəndaşların şikayətlərinə baxılması qaydaları Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən müəyyən edilir.
- 98-1.3.Seçki komissiyası tərəfindən qəbul edilən şikayətlərin qeydiyyat kitabçasında qəbul etmə tarixi və ardıcıl qeydiyyat nömrəsi göstərməklə qeydiyyat aparılmalıdır.
- 98-1.4. Şikayət qeydə alındıqdan sonra ekspert qrupunun üzvünün aşağıdakı səlahiyyətləri vardır:
- 98-1.4.1.şikayət üzrə araşdırma materialları ilə birlikdə müvafiq seçki komissiyasına rəy təqdim etmək;
- 98-1.4.2. şikayət üzrə əlavə məlumat tələb etmək;
- 98-1.4.3. əlavə məlumat almaq üçün Mərkəzi Seçki Komissiyası vasitəsilə müvafiq dövlət orqanlarına müraciət etmək;
- 98-1.4.4. zəruri hallarda əlavə dəlillər əldə etmək (video yazılar, yazılı materiallar və s.);
- 98-1.4.5. Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən müəyyən edilən digər tədbirlər görmək.
- 98-1.5.Vətəndaşlar tərəfindən şikayətlər təqdim edilərkən dairə seçki komissiyalarının ekspert qrupları aşağıdakı tələblərə riayət etməlidir:
- 98-1.5.1.şikayət şəxsən təqdim edilibsə, yazılı şikayəti qəbul etməli və onun qeydiyyatını aparmalıdır;
- 98-1.5.2. şikayət edən şəxsə həmin şikayətə dair qəbz verilməlidir;
- 98-1.5.3. şikayət bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydaların pozulması ilə daxil olmuşdursa, şikayətin onu təqdim edən şəxsə geri göndərilməsinə dair rəy verməlidir;
- 98-1.5.4. şikayət həm şikayəti qəbul etmiş komissiyanın, həm də başqa orqanın səlahiyyətinə aiddirsə, onda ekspert dairə seçki komissiyasına həmin şikayətə mahiyyəti üzrə baxmağı, komissiyanın səlahiyyətlərinə aid olan məsələləri həll etməklə yanaşı digər orqanın səlahiyyətinə aid olan məsələlərin həll edilməsi üçün həmin orqana göndərilməsini təklif etməlidir;

98-1.5.5. dairə seçki komissiyasına seçki subyektləri tərəfindən və seçki ilə əlaqəsi olan cinayət xarakterli şikayət daxil olduqda bu Qanunun 98-1.4-cü və 98-1-11-ci maddələrinə uyğun olaraq araşdırma aparıb komissiya tərəfindən öz səlahiyyətlərinə aid olan hissədə tədbir görülməsi, şikayətdə göstərilən qanun pozuntularında Cinayət Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulmuş əməllərin əlamətlərinin olduğu qənaətinə gəldikdə, həmin əməllər barədə müvafiq prokurorluq orqanına məlumat verilməsinə dair əsaslandırılmış qərar qəbul edilməsi üçün dairə seçki komissiyasına rəy verməlidir (məlumata şikayətin surəti əlavə edilməlidir);

98-1.5.6. ekspert şikayəti araşdırarkən Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş əməllərin və ya ehtimalın olmasını müəyyən etməkdə çətinlik çəkərsə, dairə seçki komissiyası öz səlahiyyətlərinə aid olan hissədə bu Qanunla müəyyən edilmiş hərəkətlərin edilməsini tövsiyə etməklə yanaşı, həmin məsələ ilə əlaqədar rəy verilməsi üçün şikayətin Mərkəzi Seçki Komissiyasına göndərilməsinə dair rəy verməlidir;

98-1.5.7.dairə seçki komissiyasına seçki subyektləri tərəfindən və seçki ilə əlaqəsi olan cinayət xarakterli şikayət daxil olarsa, ekspert şikayətdə göstərilən qanun pozuntularında Cinayət Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulmuş əməllərin əlamətlərinin olduğu qənaətinə gələrsə həmin əməllər barədə müvafiq prokurorluq orqanına dairə seçki komissiyası tərəfindən məlumat verilməsinə dair rəy verir. Məlumata şikayətin surəti əlavə edilir.

98-1.6. Mərkəzi Seçki Komissiyasının ekspert qrupu bu Qanunun 98-1.5-ci maddəsində göstərilənlərlə yanaşı, aşağıdakı tələblərə riayət etməlidir:

98-1.6.1. seçki komissiyalarının hərəkətləri (hərəkətsizlikləri) və qərarları ilə əlaqədar olmayan, seçkilərlə bağlı digər orqanların və ya vəzifəli şəxslərin qeyri-qanuni hərəkətlərinə aid şikayətlərlə əlaqədar bu Qanunun 56.6-cı, 74.8-ci, 75.7-ci, 75.8-ci, 99-cu, 101-ci və 102-ci maddələrinə uyğun olaraq Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən müvafiq qərar qəbul etməsi üçün rəy verməlidir;

98-1.6.2. müvafiq ekspert qrupunun üzvü şikayəti verən vətəndaşı qane edə biləcək tədbirlər görmürsə, qrupun üzvünün hərəkətindən (hərəkətsizliyindən) bu Qanuna uyğun olaraq şikayət edilə bilər;

98-1.6.3. seçki ilə əlaqəsi olmayan cinayət xarakterli yazılı şikayət daxil olarsa, həmin şikayət Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən dərhal müvafiq prokurorluq orqanına göndərilir;

98-1.6.4.dairə seçki komissiyasından daxil olmuş şikayətə baxılarkən şikayətdə göstərilmiş qanun pozuntusunun Cinayət Məcəlləsinə uyğun olaraq cinayət hesab olunub-olunmaması, habelə cinayət əməlinin ehtimal olunmasının müəyyən edilməsi üçün ekspert tərəfindən rəy hazırlanır;

98-1.6.5.ekspert bu Qanunun 98-1.6.4-cü maddəsində göstərilən halları müəyyən edərsə, Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən şikayətin müvafiq prokurorluq orqanına göndərilməsi haqqında rəy tərtib edir;

98-1.6.6. daxil olmuş şikayətdə bu Qanunun 98-1.6.4-cü maddəsində göstərilən əlamətlər və digər qanun pozuntuları aşkar edilmədikdə, şikayətin işə alınması haqqında rəy tərtib olunur;

98-1.6.7.98.5-ci maddədə nəzərdə tutulmuş şikayətlərə baxmaqdan əsassız olaraq imtina edilərsə, Mərkəzi Seçki Komissiyası dairə seçki komissiyasının və onun ekspert qrupunun müvafiq vəzifəli şəxsinin (şəxslərinin) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə əlaqədar öz səlahiyyətləri daxilində tədbirlər görür.

98-1.7. Seçki komissiyasının şikayətlərin araşdırılması ilə bağlı iclaslarının aparılması qaydası Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən müəyyən edilir. Şikayətçi ərizəsində iclasda iştirak etmək barədə öz arzusunu bildirmişsə, iclasdan bir gün əvvəl şikayətçi şəxsən telefon və ya poçt vasitəsilə iclasın yeri və vaxtı barədə xəbərdar edilir.

98-1.8. İclas zamanı ekspert şikayətlə bağlı məlumat verir. Əgər şikayətçi və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsi iclasda iştirak edərsə, o, öz şikayətini izah edə bilər. Qərarı müzakirə olunan dairə seçki komissiyasının nümayəndəsi də Mərkəzi Seçki Komissiyasının iclasına dəvət oluna bilər və o, verilən qərarı əsaslandırmaq hüququna malikdir.

98-1.9. Şikayətçinin sənədlər və ekspert vasitəsilə yeni dəlillər təqdim etmək hüququ vardır.

98-1.10. Şikayəti araşdıran ekspert bu Qanunun 98.10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətdə rəy qəbul etməlidir. Əgər əlavə araşdırma tələb olunarsa, müvafiq seçki komissiyası bu barədə qərar qəbul edə bilər. Belə qərar şikayət daxil olduğu gündən 3 gün müddətində, səsvermə günü isə dərhal qəbul edilməlidir.

98-1.11. Şikayətlərə baxan ekspert qruplarının üzvləri aşağıdakı rəyləri verə bilərlər:

98-1.11.1. aşağı seçki komissiyasının qərarının ləğv edilməsi barədə;

98-1.11.2. Bu Qanunun 99.1-ci maddəsinə əsasən seçki subyektinə xəbərdarlıq edilməsi barədə;

98-1.11.3. Bu Qanunun 99.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda namizədin qeydə alınmasından imtina edilməsi barədə;

98-1.11.4. Bu Qanunun 99.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda qədə alınmış namizədin qeydiyyatının ləğv olunması üçün məhkəməyə müraciət edilməsi barədə;

98-1.11.5. şikayətçinin qaldırdığı məsələnin müvafiq seçki komissiyasında yenidən baxılması haqqında.

98-1.12. əgər şikayət ona baxan ekspert qrupunun səlahiyyətlərinə aid deyilsə, şikayətin aidiyyəti üzrə göndərilməsi barədə müvafiq seçki komissiyası qərar qəbul edir.

98-1.13. Ekspert rəyi verildikdən dərhal sonra elan olunur və ya növbəti 24 saatdan gec olmayaraq dərc olunur (İnternet səhifəsində yerləşdirilir) və şikayətçiyə çatdırılır və ya göndərilir.

98-1.14. Ekspert qrupunun üzvü rəy çıxararkən aşağıdakıları rəhbər tutmalıdır:

98-1.14.1. şikayət qanunla müəyyən olunmuş qaydada və müddətdə, yeni qərardan, hərəkətin (hərəkətsizliyin) baş verməsindən və ya maraqlı tərəfin xəbərdar olmasından sonra 3 gün ərzində daxil olmalıdır;

98-1.14.2. şikayətlər buna hüququ olan şəxs tərəfindən (bu Qanunun 98.1-ci maddəsinə əsasən seçicilər, namizədlər, qeydə alınmış namizədlər, siyasi partiyalar, siyasi partiyaların blokları, qeydə alınmış namizədlərin, siyasi partiyaların, siyasi partiyaların bloklarının vəkil edilmiş şəxsləri, müşahidəçilər, habelə seçki komissiyaları) verilməlidir.».

56.99.1-ci maddədə «qeydiyyatının ləğv edilməsi barədə məhkəməyə müraciət etmək barədə» sözləri «bu Qanunun 60-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda qeydiyyatın ləğv edilməsi barədə» sözləri ilə əvəz edilsin.

57. 99.2-ci maddə aşağıdakı redaksiyada ifadə edilsin:

«99.2. Namizədin qeydiyyatı aşağıda göstərilən hallarda qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş cinayət işi üzrə hökmü və ya inzibati xəta üzrə qərarı əsasında ləğv olunur.».

58.99.2.1-ci maddə çıxarılsın.

59. Aşağıdakı məzmununda 99-1.1- ci maddə əlavə edilsin:

«99-1.1. Seçki komissiyası namizədin qeydiyyata alınmasından onlar tərəfindən bu Qanuna uyğun təqdim etdikləri məlumatlar həqiqi olmadıqda və ya onların etibarsızlığı əhəmiyyətli xarakter daşıdıqda (bu Qanunun 56.3-cü maddəsində göstərilən hallar istisna olmaqla) imtina edə bilər.».

60. Aşağıdakı məzmununda 100.6-cı maddə əlavə edilsin:

«100.6. Seçki dairəsi üzrə seçkilər səsvermə bülletenlərinin düzgün sayılmaması nəticəsində etibarsız sayıldıqda, Mərkəzi Seçki Komissiyası səsərin yenidən sayılması haqqında qərar qəbul edir. Bu zaman səsərin yenidən sayılması Mərkəzi Seçki Komissiyasının müəyyən etdiyi qaydada müvafiq dairə seçki komissiyası tərəfindən təmin edilir.».

61. Bu Qanunun 2 sayılı əlavəsində imza toplandıqdan sonra imza vərəqələrinin imzalanması üçün nəzərdə tutulan sətirdə «namizəd» sözü müvafiq olaraq «namizədin, siyasi partiyaların, siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli nümayəndəsi» sözləri ilə əvəz edilsin.

II. Bu Qanun imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov
Naxçıvan şəhəri, 16 dekabr 2008-ci il

**Azərbaycan Respublikası hakimlərinin, ədliyyə və məhkəmə orqanları işçilərinin,
Məhkəmə-Hüquq Şurasının əməkdaşlarının təltif edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı
(çıxarış)**

Hakim vəzifəsini nümunəvi yerinə yetirdiklərinə, ədliyyə və məhkəmə orqanlarında qulluqda fərqləndiklərinə, hakim vəzifəsinə namizədlərin seçilməsində səmərəli fəaliyyətlərinə, cəza-icra siyasətinin həyata keçirilməsində və ədliyyə sistemində elm, səhiyyə sahələrinin inkişaf etdirilməsində fəal iştiraklarına görə aşağıdakı şəxslər təltif edilsinlər:

«Tərəqqi» medalı ilə:

Abbasov Elman Nəriman oğlu - Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzinin Naxçıvan Filialının Məhkəmə ballistika və trasologiya ekspertizası üzrə böyük eksperti.

Əliyev Suliddin Abbas oğlu - Naxçıvan Muxtar Respublikasının ədliyyə naziri

Nəsimov Hafiz Qənbər oğlu - Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin Hərbi məhkəmələrin işləri üzrə məhkəmə kollegiyasının sədri

«Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə» medalı ilə:

Musayev Araz Yaqub oğlu - Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Babək Rayon Dövlət Notariat Kontorunun dövlət notariusu

Rəhimov Əli Sadiq oğlu - Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidmətinin Qeydiyyat bölməsinin rəisi

*İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti.
Bakı şəhəri, 21 noyabr 2008-ci il*

**Naxçıvan Muxtar Respublikasının fəxri adlarının verilməsi haqqında
Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin Fərmanı**

Naxçıvan Muxtar Respublikasında məhkəmə-hüquq sisteminin, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və poliqrafiyanın, idmanın, kənd təsərrüfatı və özəl bölmənin inkişafında, dövlət qulluğunda səmərəli fəaliyyətlərinə görə:

Allahverdiyev Əli Kəri oğluna - **«Əməkdar hüquqşünas»** fəxri adı;

Cəfərov İman Zeynalabdin oğluna
Həsənəliyeva Nərgiz Cəbrayıl qızına
Hüseynova Kifayət Hüseyn qızına - **«Əməkdar müəllim»** fəxri adı;

İbrahimov Məmmədağlı Qasım oğluna
Qasimov Qurban Ələkbər oğluna - **«Əməkdar həkim»** fəxri adı;

Eyvazov Həsənəli Cahangir oğluna
İsmayılov Sədi Vəli oğluna
Qəniyev Kamal Məmməd oğluna - **«Əməkdar mədəniyyət işçisi»** fəxri adı;

Abbasov Həsən Qərib oğluna - **«Əməkdar bədən tərbiyəsi və idman xadimi»** fəxri adı;

Hüseynov Aydın Qəhrəman oğluna
Kamalov Cəlal Sabir oğluna
Qurbanov Kamil Heydər oğluna - **«Əməkdar kənd təsərrüfatı işçisi»** fəxri adı;

Sadiqov İlqar Beytulla oğluna - **«Əməkdar memar»** fəxri adı;

Cavadov Firudin Hüseyn oğluna
Həsənov Aqil Səməd oğluna
Qasimov Əşrəf Cəfər oğluna - **«Əməkdar dövlət qulluqçusu»** fəxri adı verilsin.

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov
Naxçıvan şəhəri, 7 fevral 2009-cu il

**İNSAN HÜQUQ VƏ AZADLIQLARI KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİNİN VƏ İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA
MƏHKƏMƏSİNİN TƏCRÜBƏSİNDƏ**

Qaçaqmalçılığın predmetini təşkil edən təqsirkara məxsus əmlakın maddi sübutların taleyinin həlli qaydasında müsadirəsi İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedenti işığında

Bülletenimizin ilk buraxılışından başlayaraq onun alt sərlövhələrindən birini İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarlarının işıqlandırılmasına həsr etmişik. Məhkəmənin qərarlarında insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara dair Avropa Şurasının bütün ölkələri, o cümlədən Azərbaycan Respublikası üçün mütləq standartların müəyyən edildiyini nəzərə alaraq, qarşımızda belə məqsəd qoymuşduq ki, Bülletenin səhifələrində əsasən elə presedentlərə yer ayıraq ki, onlar milli qanunvericilimizin yeniləşməsinə, mövcud hüquq tətbiqetmə təcrübəsinin təkmilləşməsinə xidmət etsin. Başqa sözlə çalışmışıq ki, milli qanunvericilik və hüquqtətbiqetmə təcrübəsi ilə müqayisədə insan hüquqları problematikasına fərqli yanaşmanın əks olunduğu presedentlərin dərcinə üstünlük verək. Bu baxımdan hesab edirik ki, Bülletenin hazırki buraxılışında dərc etdiyimiz qərar da özündə daşdığı yeni yanaşmalarla təcrübi işçilərin marağını cəlb edər, hüquq tətbiqetmə təcrübəsinə müəyyən təsir göstərə bilər. Həmin qərar bizim üçün həm də onunla əlamətdardır ki, sözü gedən işdə Rusiya Federasiyasına qarşı Azərbaycan vətəndaşı çıxış etmiş və Avropa Məhkəməsi onun qaldırdığı iddianı təmin etmişdir.

Fikrimizcə, məhkəmənin çıxardığı nəticənin və yürütdüyü mülahizələrin əhəmiyyəti ondadır ki, təcrübədə bir problem olaraq görünən qaçaqmalçılıq cinayətinin predmetlərinin müsadirəsi ilə bağlı məsələyə xeyli aydınlıq gətirir. Bunun mübahisə predmeti olması hüquq ədəbiyyatında da etiraf olunur. Məsələn, rus alimi B.V.Voljenkin yazır: «məhkəmə təcrübəsində tutulmuş qaçaqmalçılığın predmetlərinin hüquqi taleyi haqqında məsələ ziddiyətli həll olunur: bir halda onlar qaçaqmalçılığa görə məhkum edilmiş şəxslərə qaytarılır, digər hallarda isə dövlət nəfinə keçirilirlər»[1].

Cinayət-hüquq normasının sanksiyası əmlak müsadirəsini əlavə cəza olaraq nəzərdə tutmadıqda, və yaxud nəzərdə tutsa da belə, təqsirkara məxsus mülkiyyətin (cinayətin predmetinin) müsadirəsinin müstəsna olaraq cinayət-prosessual qanun əsasında, yəni maddi sübutların taleyinin həlli qaydasında həyata keçirilməsi də sözü gedən işdə olduğu kimi, təcrübədə az suallar doğurmur: belə maddi sübutlar cinayətin predmetini təşkil etdikləri üçün müsadirə olunmalı, yoxsa təqsirləndirilənin mülkiyyəti olduğundan onun özünə qaytarılmalıdır?

Hesab edirik ki, bu suala da Avropa Məhkəməsi A.İsmayılovun işi üzrə 06 noyabr 2008-ci il tarixli qərarında kifayət qədər aydın şəkildə cavab vermişdir.

Həmin işin mahiyyəti aşağıdakı kimidir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Adil İsmayılov 17 noyabr 2002-ci ildə Bakı şəhərindən təyyarə ilə Moskva şəhərinə gəldikdə özü ilə 21.348 ABŞ dolları məbləğində nağd pul gətirmişdi. Rusiyanın müvafiq qanunvericiliyi ölkəyə gətirilən 10.000 ABŞ dollarından artıq vəsaitin gömrük bəyannaməsində mütləq əks etdirilməsini tələb etsə də, A.İsmayılov yalnız 48

ABŞ dolları məbləğində pulu bəyan etmişdi. Onun baqajının gömrük işçiləri tərəfindən yoxlanılması nəticəsində bəyan edilməyən pul vəsaiti aşkar edilmiş və İsmayılova qarşı Rusiya Federasiyası Cinayət Məcəlləsinin 188-ci maddəsinin 1-ci hissəsi ilə cinayət işi qaldırılmış, 21.348 ABŞ dolları məbləğində pul isə maddi sübut kimi götürülüb cinayət işinə əlavə edilmişdi.

Moskva şəhərinin Qolovinski Rayon Məhkəməsinin 8 may 2003-cü il tarixli hökmünə əsasən Adil İsmayılov RF CM-in 188-ci maddəsinin birinci hissəsi ilə, yəni ağırlaşdırıcı hallar olmadan qaçqınçılıq cinayətini törətməyə görə təqsirli bilinib, 6 ay sınaq müddəti təyin olunmaqla 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına şərti məhkum edilmişdi. Pul barədə məsələni isə məhkəmə öz hökmündə aşağıdakı qərarı verməklə həll etmişdi:

«Maddi sübut - Şeremetyevo Gömrükxanasının Mərkəzi hesablama kassasında saxlanılan 21.348 ABŞ dolları dövlət nəfinə alınsın».

Adil İsmayılov RF CM-in 188-ci maddəsinin cəza qismində əmlak müsadirəsini nəzərdə tutmamasına və bu üzdən onun mülkiyyətini təşkil edən 21.348 ABŞ dollarının müsadirəsinin qanuna əsaslanmamasına istinad edərək, hökmü Moskva Şəhər Məhkəməsində mübahisələndirsə də, müsbət nəticə əldə edə bilməmiş, onun Rusiyanın digər orqanlarına, o cümlədən RF-in İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinə müraciət etməsi də müsadirənin ləğvinə gətirib çıxarmamışdır.

Bu müraciətlərində A.İsmayılov 21.348 ABŞ dollarını öz mülkiyyətinə qanuni yolla əldə etməsini göstərir və bunu müvafiq sənədlərlə təsdiq edirdi. O, bildirirdi ki, əvvəllər kasıblıq həddində yaşamış və bu səbəbdən maddi rifah halını yaxşılaşdırmaqdan ötrü anasından miras qalmış Bakı şəhərindəki mənzilini satıb göstərilən vəsaiti əldə etmişdir. Həmin hal İsmayılovun təqdim elədiyi mənzilin alqı-satqısına dair müqavilədə öz əksini tapmışdı.

Moskva Şəhər Məhkəməsi 29 may 2003-cü ildə A.İsmayılovun apellyasiya şikayətinə baxıb, birinci instansiya məhkəməsinin hökmünü qüvvədə saxlayarkən, ona istinad etmişdi ki, məhkəmə 21.348 ABŞ dollarının müsadirəsini cinayət-hüquq sanksiyası olaraq, yəni cəza qismində tətbiq etməmiş, bu barədə qərarını maddi sübutların taleyinin həlli qaydasında qəbul etmişdi.

Rusiya Federasiyasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin bu işlə bağlı sorğularına Moskva Şəhər Prokurorunun və Rusiya Federasiyası Prokurorunun cavabları da eyni məntiqə əsaslanırdı.

Pulun müsadirəsinin qanuna əsaslanmasını isbat etmək üçün Moskva Şəhər Prokuroru SSRİ Ali Məhkəməsinin Plenumunun «Qaçqınçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 3 fevral 1978-ci il tarixli 2 nömrəli qərarına, Rusiya Federasiyasının Prokuroru isə RF Ali Məhkəməsinin Rəyasət Heyətinin Petrenko haqqında iş üzrə qərarına istinad edirdilər.

RF Ali Məhkəməsi Plenumunun sözü gedən qərarının 7-ci bəndinə qeyd olunur ki, «qaçqınçılığın predmetləri maddi sübut kimi dövlət nəfinə müsadirə olunmalıdır. Elecə də cinayətlərin alətləri kimi yükdaşıma və sair vasitələr, əgər onların üzərində malların və sair qiymətli əşyaların SSRİ-nin dövlət sərhədindən keçirilərkən gizlədilməsi üçün xüsusi saxlanc yerləri quraşdırılıbsa, müsadirəyə məruz qalmalıdır. Əgər qaçqınçılığın predmetləri təqsirkar tərəfindən realizə edilibsə, məhkəmə onların dəyərinin məhkumdan dövlət nəfinə tutulması məsələsini həll etməlidir.»^[2]

Rusiya Federasiyası Prokurorunun istinad elədiyi RF Ali Məhkəməsinin Rəyasət Heyətinin 10 iyun 1998-ci il tarixli qərarında isə qaçqınçılığa cəhdə görə RF CM-in 30, 188-ci maddəsinin 1-ci hissəsi ilə məhkum edilmiş Petrenkodan maddi sübut kimi götürülüb cinayət işinə əlavə olunmuş 85.200 ABŞ dollarının həmin maddənin sanksiyası əmlak müsadirəsini nəzərdə tutmadığına görə, aşağı

məhkəmə tərəfindən məhkuma qaytarılması qanunsuz qərar kimi səciyyələndirilmişdi. Ali Məhkəmənin Rəyasət Heyəti maddi sübutun müsadirəsi ilə əlavə cəza qismində tətbiq olunan əmlak müsadirəsi arasında olan fərqlə diqqəti yönəldərək, qərardadını onunla əsaslandırır ki, həmin vaxt qüvvədə olan RSFSR-in Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 86-cı maddəsi cinayət işinə maddi sübut kimi əlavə edilmiş cinayətin alətlərinin dövlət nəfinə müsadirə olunmasını tələb edirdi. Həmin maddənin mənası baxımından isə cinayətin aləti dedikdə, həm də kriminal əməlin törədilməsi zamanı istifadə olunan predmetlər başa düşüldüyündən, maddi sübut sayılmış qaçaqmalçılıq cinayətinin predmeti də (nəğd pul) cinayətin aləti kimi qiymətləndirilməli və müsadirəyə məruz qalmalı idi.[3]

Rusiya Federasiyası İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin müraciəti əsasında A.İsmayılova bağlı məsələyə öz münasibətini bildiren RF-in Konstitusiyaya Məhkəməsi də qaçaqmalçılığın predmetini təşkil edən nəğd pulun cinayətin aləti olması mövqeyindən çıxış edib, onun məhz bu qismdə maddi sübut kimi müsadirəsini prosesual qanuna və konstitusiyaya əsaslanan hərəkət kimi qiymətləndirmişdi.

Rusiya Federasiyasının Konstitusiyaya Məhkəməsi İnsan Hüquqları Üzrə Müvəkkilin şikayətini baxılmağa qəbul etməyərək A.İsmayılova (həmçinin A.F.Yakovenko və V.K.Kuzminlə) bağlı 8 iyul 2004-cü il tarixli 251-O nömrəli qərardadında Avropa Şurasının «Cinayət fəaliyyəti nəticəsində əldə olunmuş gəlirlərin yuyulması, aşkar edilməsi, götürülməsi və müsadirə olunması haqqında» 8 noyabr 1990-cı il tarixli Konvensiyasına, habelə BMT-nin Baş Assambleyasının «Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı» 15 noyabr 2000-ci il tarixli Konvensiyasının müddəalarına istinad edərək mövqeyini belə əsaslandırdı: «2.1.»Cinayət fəaliyyəti nəticəsində əldə olunmuş gəlirlərin yuyulması, aşkar edilməsi, götürülməsi və müsadirə olunması haqqında» Konvensiyanın 1-ci maddəsi ilə təsbit edilib ki, «müsadirə» termini yalnız cəza mənasını vermir, o, həm də cinayət işi üzrə aparılan icraat nəticəsində məhkəmənin təyin etdiyi «əmlakdan məhrum etmə tədbirini» ehtiva edir («d» bəndi); bu zaman əmlak dedikdə, maddi və qeyri-maddi (əmlak və qeyri əmlak-*H.N.*) xarakterə malik («b» bəndi), eləcə də «alətlər», yəni hər hansı üsulla tam və yaxud qismən cinayətin (cinayətlərin) törədilməsində istifadə olunmuş və ya istifadə olunması üçün nəzərdə tutulmuş istənilən əmlak başa düşülür («c» bəndi).

«Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı» Konvensiyanın 12-ci maddəsinə uyğun olaraq bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər cinayətlərdən əldə olunan gəlirlərlə yanaşı, cinayətlərin törədilməsi zamanı istifadə olunmuş və yaxud istifadə üçün nəzərdə tutulmuş əmlakın, avadanlığın, və yaxud digər vasitələrin də müsadirəsinin təmin edilməsi üçün zəruri olan onların milli hüquq sistemlərinin imkan verdiyi ən yüksək həddə tədbirlər görürlər (1-ci bənd).

Rusiya Federasiyası Konstitusiyasının 15-ci maddəsinə əsasən Rusiya Federasiyasının hüquq sisteminin tərkib hissəsini təşkil edən beynəlxalq müqavilələrin gətirilən müddəalarına görə, əmlak müsadirəsinin cəza növü olaraq Cinayət Məcəlləsindən çıxardılması özü-özlüyündə Rusiya Federasiyasının Cinayət-Prosesual Məcəlləsində cinayət işi üzrə maddi sübut kimi tanınmış əmlakın müsadirəsi institutunun saxlanılmasına, deməli həm də bu institutun məhkəmə tərəfindən tətbiq edilməsinə maneə kimi qiymətləndirilə bilməz.

Rusiya Federasiyasının Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 81-ci maddəsinin 3-cü hissəsinin 1-ci bəndində (RSFSR CPM-in 86-cı maddəsinin 1-ci hissəsi) nəzərdə tutulmuş norma, öz təbiətinə və mahiyyətinə görə Rusiya Federasiyasının qanunvericilik sistemində hüququn müstəqil sahəsi kimi təşəkkül tapan cinayət-prosesual qanunvericiliyin qaydası olmaqla özünün müstəqil hüquqi tənzimləmə predmetinə (cinayət mühakimə icraatında maddi sübutlar institutu) malikdir. Həmin norma Rusiya Federasiyası tərəfindən öz üzərinə götürülmüş beynəlxalq-hüquq öhdəliklərinin cinayət-prosesual qanunvericiliyi sferasına münasibətdə yerinə yetirilməsini təmin etməklə müsadirəni cinayət cəzası kimi müəyyənləşdirən cinayət qanunlarını əvəzləmir və əvəzləyə də bilməz».[4]

Bundan sonra RF-in İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili təsvir edilən qərardadın izah edilməsi üçün bir daha Konstitusiyaya məhkəməsinə müraciət etsə də, Məhkəmə 24 mart 2005-ci il tarixli 146-O nömrəli

qərardadı ilə müvəkkilin vəsatətinin baxılmağa qəbul olunmasından imtina etmiş və əvvəlki qərardadında gətirdiyi hüquqi mövqeləri təkrarlamışdı.^[5]

Rusiya hökuməti də Avropa Məhkəməsində A.İsmayılovun ərizəsinə qarşı çıxış edərkən eyni dəlillərə, yeni A.İsmayılovdan müsadirə olunmuş pulun qaçaqmalçılıq cinayətinin aləti olub iş üzrə maddi sübut kimi tanınmasına və bu cürə müsadirəyə «Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı» BMT Konvensiyasının 12-ci maddəsinin yol verməsinə əsaslanırdı. Yeni, hökumət iddia edirdi ki, A.İsmayılovun mübahisələndirdiyi müsadirə tədbiri qanuna əsaslanıb və bu səbəbdən onun üçün gözlənilən olubdur.

Hökumətin etirazı mötəbər beynəlxalq sənədlərə, Rusiyanın ən nüfuzlu məhkəmə orqanlarının (RF Konstitusiyaya Məhkəməsinin və Ali Məhkəməsinin) kifayət qədər əsaslı görünən hüquqi mövqələrinə dayandığından, düşünmək olardı ki, Avropa Məhkəməsi bu işdə Avropa Konvensiyası ilə təminat verilən insan hüquqlarının pozuntusunu müəyyən etməyəcəkdir.

Əslində Avropa Məhkəməsi, qərarın 31 və 32-ci bəndlərində gətirilən mülahizələrdən də göründüyü kimi, Rusiya hökumətinin müsadirənin qanuna əsaslanması və ərizəçi üçün gözlənilən tədbir olması barədə dəlilləri ilə razılaşmışdı.

Məhkəmə qeyd elədi ki, ərizəçinin pozulduğunu iddia etdiyi Avropa Konvensiyasına dair 1 nömrəli Protokolun 1-ci maddəsinin başlıca tələbi odur ki, hakimiyyət tərəfindən şəxslərin mülkiyyət hüquqlarına müdaxiləsi qanuni (hüquqauyğun) olsun: maddənin ikinci hissəsində göstərilir ki, dövlət mülkiyyətdən istifadə olunmasına nəzərət etmək hüququnu məhz qanunların məcburi qaydada yerinə yetirilməsini təmin etməklə həyata keçirir. Bundan başqa demokratik cəmiyyət üçün fundamental olan hüququn aliliyi prinsipi ümumiyyətlə Avropa Konvensiyasının bütün müddəalarına xarakterikdir.^[6]

Məhkəmə nəzərə aldı ki, Rusiyanın daxili qanunvericiliyi iş üzrə maddi sübut kimi tanınmış cinayətin predmetini də «cinayətin aləti» kimi səciyyələndirir (Petrenko ilə bağlı RF Ali Məhkəməsinin yuxarıda təsvir edilən qərardadı), birinci instansiya məhkəməsinin hökmdə əsaslandığı Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 81-ci maddəsinin 3-cü hissəsinin 1-ci bəndi isə cinayətin alətlərinin dövlət nəfinə alınmasını tələb edir. Və ərizəçinin söylədiyinin əksinə olaraq göstərilən prosessual norma cinayətin alətlərinin müsadirəsini həmin əmlakın cinayət yolu ilə əldə edilməsi halı ilə şərtləndirmir.

Qeyd olunanlara görə beynəlxalq məhkəmə Adil İsmayılova məxsus pul vəsaitinin müsadirəsinin Rusiyanın milli qanunvericiliyinə əsaslanması və bu üzdən həmin tədbirin kifayət qədər gözlənilən olması haqqında nəticəyə gəldi.^[7]

Avropa Məhkəməsi A.İsmayılovun barəsində tətbiq olunmuş müsadirə tədbirini cəmiyyətin ümumi maraqları ilə uzlaşması nöqtəyi-nəzərindən də araşdırdı. Çünki, Konvensiyaya dair 1 nömrəli Protokolun 1-ci maddəsi şəxslərin mülkiyyət hüququna hakimiyyətin müdaxiləsinin sadəcə qanuna əsaslanmasını kifayətedici saymır və müdaxiləni cəmiyyətin ümumi maraqlarının mövcudluğu ilə şərtləndirir.

Bununla bağlı məhkəmə qeyd etdi ki, ümumi maraqların təmin edilməsi kontekstində «dövlətlər maraqlıdırlar və hətta onların vəzifəsidir ki, sərhədlərindən nağd pul vəsaitlərinin keçməsinə müəyyən etmək və buna nəzarəti həyata keçirmək üçün «Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı» BMT Konvensiyası kimi müxtəlif beynəlxalq müqavilələr əsasında tədbirlər görsün, çünki sonradan böyük məbləğdə nağd pul vəsaitləri leqallaşdırma, narkotik alveri, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi, cinayətlərin təşkil edilməsi, vergilərdən, başqa ödənişlərdən yayınma və sair ciddi maliyyə cinayətlərinin törədilməsi məqsədi ilə istifadə oluna bilər.

Ümumiyyətlə fərdi qaydada sərhəddən keçmə zamanı əmlakın bəyan edilməsi haqqında tələb nağd pul vəsaitlərinin gizli olaraq ölkəyə gətirilməsini və yaxud ölkədən aparılmasını önleyir, odur ki, gömrük işçilərinə əmlakını bəyan etmək vəzifəsinin yerinə yetirilməməsinə görə tətbiq olunan müsadirə tədbiri də təyinatı bu cür cinayətlərə qarşı mübarizə aparmaq olan ümumi tənzimləmə mexanizminin tərkib hissəsi kimi çıxış edir.»^[8]

Nəticədə Məhkəmə şərh olunan müsadirə tədbirinin cəmiyyətin ümumi marqları ilə uzlaşması haqqında rəyə gəldi.

Lakin buna baxmayaraq, sonda Avropa Məhkəməsi A.İsmayılovun işində Avropa Konvensiyasına dair 1 nömrəli Protokolun 1-ci maddəsinin (mülkiyyətin müdafiəsi hüququnun) pozuntusunu müəyyən etdi.

Məhkəmə belə nəticəyə ərizəçinin öz mülkiyyətindən sərbəst istifadə etmək hüququnun müdafiəsi ilə cəmiyyətin ümumi maraqlarının qorunması naminə hakimiyyətin tətbiq elədiyi tədbir arasında ədalətli mütnasibiyin gözlənilib-gözlənilmədiyi, başqa sözlə A.İsmayılovun məruz qaldığı mərhumiyyətlərin həddən artıq (ifrat yük) olub-olmaması haqqında suala cavab axtararkən gəldi.

Bu sualın cavablandırılması zamanı Məhkəmənin yürütdüyü məntiq, işin halları barəsində aparılan təhlil və mülahizə ardıcılığı, ümumiyyətlə səbəbdən nəticəyə qədər məhkəmənin qət etdiyi yol olduqca maraqlıdır. Odur ki, bunlar barədə tam təsəvvür yaratmaqdan ötrü şərh edilən məsələ barəsində məhkəmənin mülahizələrinin əks olunduğu bəndlərin qərarda olduğu kimi verilməsini məqsədəuyğun sayırıq.

Barəsində danışıdığımız müddələrinin məzmunu aşağıdakı kimidir.

«35. Ərizəçinin təqsirli bilindiği cinayət əməli daşdığı 21.300 ABŞ dollarının bəyan edilməməsindən ibarət idi. Qeyd etmək vacibdir ki, nağd xarici valyutanın Rusiyaya gətirilməsi Rusiya qanunvericiliyi ilə qadağan olunmamışdı. Əslində nəinki ölkəyə xarici valyutanın gətirilməsi qanunla yol verilən idi, prinsip etibarı ilə Rusiyanın gömrük sərhədindən qanuni keçən və yaxud hazırki işdə olduğu kimi fiziki olaraq keçirilən məbləğlərə məhdudiyət qoyulmurdu. Bu amil hazırki işi, müsadirə tədbirinin qadağan olunmuş mallara tətbiq edildiyi digər işlərdən fərqləndirir (AGOSI Birləşmiş Krallığa qarşı 24 oktyabr 1986-cı il tarixli qərar, Seriya A №108- qızıl sikkələrin gətirilməsinə qadağa haqqında; Bosphorus Hava Yolları Turizm və Ticaret Anonim Şirketi İrlandiyaya qarşı [GC] №45036 ECRR 2005-VI - Yuqoslaviya hava gəmilərinin icazə verilmiş rejimdən aşağı enməsinin qadağan olunmasına dair; və yaxud qadağan olunmuş maddələrin daşınması və ya insan alveri üçün istifadə edilən nəqliyyat vasitələri haqqında (bax: Air Canada Birləşmiş Krallığa qarşı 5 may 1995-ci il tarixli qərar, Seriya A №316-A; PŸ.PŸ. Fransaya qarşı 26 iyun 2001-ci il tarixli qərardad №28078/95; Yildirim İtaliyaya qarşı №38602/02 ECHR 2003-IV).

36. Bundan başqa, müsadirə edilmiş pulların qanuni yolla əldə edilməsi mübahisələndirilmir. Ərizəçi anasından miras qalmış Bakıdakı mənzili satmaqla pulu əldə etdiyini göstərən vəsiyyətnamə, alqı-satqı müqaviləsi kimi yazılı sübutlara malik idi. Bu əsasla görə Məhkəmə hazırki işi müsadirə tədbirinin cinayət yolu ilə əldə edilmiş, qeyri-qanuni olaraq əldə edilən hesab olunmuş, və yaxud qanuna zidd fəaliyyət üçün nəzərdə tutulmuş əmlaka tətbiq olunduğu digər işlərdən fərqləndirir (bax: Phillips Birləşmiş Krallığa qarşı №41087/98, §§ 9-18, ECHR 2001-VII; Riela və başqaları İtaliyaya qarşı, 4 sentyabr 2001-ci il tarixli qərardad, №52439/99; Arcuri və başqaları İtaliyaya qarşı 5 iyul 2001-ci il tarixli qərardad, №52024/99; Raimondo İtaliyaya qarşı 22 fevral 1994-cü il tarixli qərar, Seriya A №281-A, § 29; Butler Birləşmiş Krallığa qarşı, 27 iyun 2002-ci il tarixli qərardad, №41661/98).

37. Əlavə olaraq Məhkəmə onu qeyd edir ki, ərizəçi əvvəllər məhkum edilməmiş və baxılan hadisəyə qədər hər hansı bir cinayətdə şübhəli bilinməmiş və yaxud təqsirləndirilməmişdi. Ərizəçi barəsində müsadirə tədbirinin tətbiq edilməsi ilə hakimiyyətin çirkli pulların

yuyulması, narkotik alveri, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi, vergiləri ödəməkdən boyun qaçırma kimi hər hansı bir başqa hüquqa zidd fəaliyyətin qarşısını almağa çalışdığını göstərən də heç bir dəlil yoxdur. Onun daşdığı pullar qanuni yolla əldə edilmişdi və bu vəsaitin Rusiyaya gətirilməsi gömrük orqanına bəyan edilməsi şərti ilə yolverilən idi. Deməli ona isnad edilən yeganə kriminal davranış aktı həmin əmlakın gömrük orqanına bəyan edilməməsi olmuşdu.

38. Məhkəmə hesab edir ki, mütənasib sayılması üçün həyata keçirilən müdaxilə çirkli pulların yuyulması və ya vergidən yayınma kimi ehtimal olunan, lakin faktiki olaraq müəyyən edilməyən hüquq pozuntusunun ağırlığına deyil, faktiki hüquq pozuntusuna, yəni məhz bəyan etmədən yayınma hadisəsinə müvafiq olmalıdır. Şübhəsiz ki, müsadirə edilmiş məbləğ ərizəçi üçün əhəmiyyətli idi, çünki vəfat etmiş anasına məxsus evin satışından əldə edilmiş vəsaitin tam məbləğini təşkil edirdi. Digər tərəfdən isə ərizəçinin dövlət orqanlarına vurmuş ola biləcəyi zərər kiçik idi: o, gömrük rüsumlarından və ya hər hansı digər vergilərdən yayınmamış, və yaxud Dövlətə başqa maddi zərər vurmamışdır. Əgər bu pul məbləği aşkar edilməmiş qaylsaydı, bu halda Rusiyanın dövlət orqanları sadəcə həmin vəsaitin Rusiyaya daxil olması haqqında məlumatdan məhrum olacaqdı. Bu üzdən də, müsadirə tədbiri zərərə görə maddi kompensasiya kimi çıxış etməmiş (çünki ərizəçinin vəsaiti bəyan etməməsi nəticəsində Dövlət heç bir zərər çəkməmişdir), onun məqsədi çəkindirmək, cəzalandırmaq olmuşdur (müqayisə edin: Bendenoun Fransaya qarşı, 24 fevral 1994-cü il tarixli qərar, Seriya A, no.284, § 47). Halbuki baxılan işdə ərizəçi qaçaqmalçılıq əməlinə görə artıq cəzalandırılmış, sınaq müddəti ilə müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına şərti məhkum olunmuşdu. Hökumət arzuolunan çəkindirmə və cəzalandırma təsirinə nail olmaq və bəyan etmə qaydasının pozulmasının qarşısını almaq üçün təkəcə bu sanksiyanın kifayət etmədiyini inandırıcı şəkildə göstərə bilməmiş və hətta bunu iddia etməmişdir. Məhkəmənin mövqeyinə görə, belə vəziyyətdə əlavə sanksiya kimi müsadirə tədbirinin tətbiqi ərizəçinin üzərinə «fərdi (ayrı seçkiliyə yol verən - *H.N.*) və ifrat yük» qoyduğu üçün qeyri-mütənasibdir.^[9]

Bu mülahizələr əsasında Avropa Məhkəməsi müsadirə tədbirinin tətbiq olunması ilə Avropa Konvensiyasına dair 1 nömrəli Protokolun 1-ci maddəsinin pozuntusunun baş verməsi, yəni Rusiya dövlətinin düzgün olmayaraq İsmayılovu mülkiyyətindən məhrum etməsi haqqında yekun rəyə gəlmişdir.

Təsvir edilən qərarın Azərbaycanda da bir presedent olaraq istifadə edilməsini mümkün edən hal odur ki, uyğun milli qanunvericimiz baxılan kontekstdə qaçaqmalçılıq və əmlak müsadirəsi ilə bağlı məsələləri Avropa Məhkəməsi tərəfindən təhlil edilmiş Rusiyanın hüquq normaları ilə oxşar qaydada tənzimləyir.

Əmlak müsadirəsi məsələsində cinayət-hüquq normaları arasında yeganə fərq ondadır ki, RF CM-in 188-ci maddəsində qaçaqmalçılıq cinayətinə görə əmlak müsadirəsi əlavə cəza kimi ümumiyyətlə nəzərdə tutulmadığı halda^[10], Azərbaycan Respublikası CM-in 206-cı maddəsində yer alan bütün əməllərə görə deyil, yalnız 206.1-ci maddədə nəzərdə tutulan sadə (əsas) tərkibə görə əmlak müsadirəsi əlavə cəza olaraq müəyyən edilməmişdir^[11]. Əslində CM-in 206.2-206.4-cü maddələrində nəzərdə tutulan əməllər törədildikdə də, bir qayda olaraq iş üzrə maddi sübut kimi tanınmış cinayətin alət və vasitələri, eləcə də predmetləri (təqsirkarın şəxsi mülkiyyətini təşkil etsələr də belə) əlavə cəzanın təyin edilməsi yolu ilə deyil, maddi sübutların taleyinin həlli qaydasında müsadirə olunurlar (xüsusi müsadirə).

Rusiyada olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi də fiziki şəxslər tərəfindən nağd xarici valyutanın ölkəyə gətirilməsinə icazə verir və onun məbləğinə məhdudiyət qoymur («Valyuta tənziimi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 21 oktyabr 1994-cü il tarixli Qanunu və Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi ilə razılaşdırılmaqla Azərbaycan Respublikası Milli Bankın İdarə Heyəti tərəfindən 18.03.2002-ci il tarixli qərarla təsdiq edilmiş «Fiziki şəxslər tərəfindən valyuta sərəvətlərinin Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi və Azərbaycan Respublikasından çıxarılması Qaydaları»).

Prosessual-hüquq qaydalarına gəldikdə, qeyd etməliyik ki, ölkəmizin prosessual qanunu maddi sübutların taleyinin həlli barədə məsələni də Rusiyanın Cinayət-Prosessual Məcəlləsi ilə mahiyyət baxımından eyni qaydada tənzimləyir.

Sadəcə Rusiyanın Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 81-ci maddəsi və hüquqtəbqiyyətə təcrübəsi cinayətin predmetini «cinayətin aləti» kimi qəbul edib, onun məhz bu qisimdə müsadirəsini nəzərdə tutur[12], Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 132-ci maddəsində isə «cinayətin predmeti» «cinayətin aləti» formuləsindən fərqli mənə kəsb edən ayrıca hüquqi konstruksiya kimi göstərilir.

Əslində qeyd etmək lazımdır ki, CPM-in 132.0.4-cü maddəsində «cinayətin predmeti» anlayışının ayrıca işlədilməsinə baxmayaraq, hüquq ədəbiyyatında cinayətin predmeti «cinayətin aləti» formuləsi ilə əhatə olunan anlayış kimi göstərilir. Məsələn, C.H.Mövsumov və T.İ.Əliyeva CPM-in cinayətin alətinin müsadirə edilməsi qaydasını təsbit edən 132.0.1-ci maddəsinə təfsir edərək qeyd edirlər: «şərh olunan maddədə cinayətin alətləri anlayışına həm də cinayətin törədilməsində istifadə edilən vasitələr, habelə cinayətin predmetləri də aid edilməlidir»[13]. CPM-in 132.0.4-cü maddəsində işlədilən «cinayətin predmeti» anlayışını isə müəlliflər «cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlak» ifadəsi ilə eyniləşdirirlər. Onlar qeyd edirlər: «şərh olunan maddəyə görə, əgər zərərçəkmiş şəxs məlum olmazsa, pul və qiymətli şeylər dövlətin nəfinə keçirilməlidir. БТ! Əgər pul və qiymətli əşyalar cinayət yolu ilə əldə edilməmişdirsə, yəni cinayətin predmeti deyildirsə, onlar dövlətin nəfinə keçirilə bilməz»[14].

Nəzərə alsaq ki, Rusiya Federasiyasının məhkəmə təcrübəsində cinayətin predmeti Avropa Şurasının «Cinayət fəaliyyətindən əldə edilən gəlirlərin ləqəlləşdirilməsi, aşkar olunması, götürülməsi və müsadirə edilməsi haqqında» 1990-cı il 8 noyabr tarixli Konvensiyasının 1-ci maddəsinin «c» bəndində verilən izahə əsasən cinayətin aləti kimi səciyyələndirilir və Azərbaycan Respublikası da həmin Konvensiyanı 1 mart 2003-cü il tarixli 420-IIQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq etmişdir, onda şərh edilən mövqə, yəni cinayətin predmetinin də cinayətin aləti kimi səciyyələndirilməsi kifayət qədər əsaslı görənəcəkdir.

Lakin, cinayətin predmetinin cinayətin aləti kimi qəbul edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, istənilən halda prossesual qanunumuz cinayətin predmetinin təqsirkardan məcburi qaydada alınmasını təsbit edir.

Çünki, Rusiya CPM-in 81-ci maddəsi cinayətin alətinin təqsirkardan alınmasını tələb etdiyi kimi, Azərbaycan Respublikası CPM-in 132-ci maddəsində də maddi sübut kimi tanınmış cinayətin istənilən alətinin və ya predmetinin, yəni o cümlədən təqsirkarın şəxsi mülkiyyətində olan əmlakın müsadirəsi mütləq tətbiq edilməli olan qaydalar şəklində verilir:

«132.0. Maddi sübutlar barədə məsələnin həlli ilə əlaqədar məhkəmə hökm, cinayət prosesini həyata keçirən orqan isə cinayət təqibi üzrə icraata xitam verilməsi haqqında qərar çıxararkən aşağıdakı qaydalara riayət edilməlidir:

132.0.1. məhkum edilmiş şəxslərə məxsus cinayətin alətləri, həmçinin dövriyyəsi qadağan edilmiş əşyalar müsadirə olunmalı və müvafiq təşkilatlara verilməli, onların qiyməti olmadıqda isə məhv edilməlidir.

БТ!

132.0.4. cinayət yolu ilə əldə edilmiş və ya cinayətin predmeti olan pul və qiymətli əşyalar məhkəmənin hökmü ilə cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanın ödənilməsinə yönəldilir, zərər çəkmiş şəxs məlum olmadıqda isə dövlət nəfinə keçirilir».[15]

Normanın mənasına görə, maddi sübut kimi tanınmış əmlakın cinayətin predmeti olması kifayətdir ki, həmin predmet, qanuni yolla və qanuni istifadə üçün əldə edilmiş əmlak olsa da belə, mütləq qaydada müsadirə edilsin, ya da ki, zərərçəkən məlum olduqda təqsirkardan alınıb zərərin ödənilməsinə yönəldilsin.

Hazırda qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun «Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 1993-cü il 3 may tarixli 1 nömrəli qərarında da sözü gedən məsələ eyni qaydada həll olunur.

Həmin qərarın 11-ci bəndində deyilir: «qaçaqmalçılığın predmetləri Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 80-cı maddəsinə (hazırda qüvvədə olan CPM-in 132-ci maddəsi - *H.N.*) əsasən, maddi sübut kimi dövlət gəlirinə müsadirə edilməlidir. Həmçinin dövlət sərhədindən əşyaların gizli yolla keçirilməsi üçün xüsusi saxlanma yerləri ilə təhciz edilmiş qaçaqmalçılığa görə məsuliyyətə cəlb edilmiş şəxslərə məxsus nəqliyyat vasitələri və digər cinayət alətləri də dövlət gəlirinə müsadirə olunmalıdır. Qaçaqmalçılığın predmetləri təqsirkar tərəfindən satıldığı halda, məhkəmə onların dəyərinin məhkumdan alınıb dövlət gəlirinə keçirilməsi məsələsini həll etməlidir»[16].

Göründüyü kimi, bu qərar da SSRİ Ali Məhkəməsi Plenumunun 3 fevral 1978-ci il tarixli 2 nömrəli qərarında olduğu kimi, cinayət işi üzrə maddi sübut kimi tanınmış qaçaqmalçılıq cinayətinin predmetinin cinayət-prosessual norma əsasında müsadirə olunması mütləq tətbiq edilməli olan qayda kimi göstərilir və həmin əmlakın müsadirəsi onun cinayət nəticəsində əldə edilməsi, qeyri-qanuni fəaliyyət üçün nəzərdə tutulması, ölkəyə gətirilməsinin və yaxud aparılmasının qadağan edilməsi kimi hallarla şərtləndirilmir.

Beləliklə, Avropa Məhkəməsinin qərarında şərh olunan vəziyyətlə ölkəmizdə formalaşmış hüquqtətbiqetmə təcrübəsi arasında uyğunluq görünür və bu üzdən həmin qərarın presedent olaraq ölkəmizdə də istifadə olunmasını mümkün sayırıq.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin A.İsmayılovun ərizəsi ilə əlaqədar çıxardığı qərar da ancaq gömrük sərhədindən bəyan etməməklə nağd xarici valyutanın keçirilməsində ifadə olunan qaçaqmalçılıq cinayətinə görə prosessual qaydada tətbiq edilmiş əmlak müsadirəsi məsələsi mülkiyyətin müdafiəsi hüququ nöqtəyi nəzərindən təhlil edilmişdir. Bəs baxılan kontekstdə həmin qərar qadağan olunmayan digər predmetlər barəsində və digər üsullarla törədilmiş qaçaqmalçılıq cinayətlərinə münasibətdə də presedent kimi qəbul edilə bilərmi?

Qərardan göründüyü kimi, beynəlxalq məhkəmə qadağan olunmayan (qanuni) xüsusi mülkiyyətin prosessual qaydada müsadirəsini o halda mümkün sayır, nə vaxt ki belə müsadirəni tətbiq etməklə dövlət başqa cinayətlərin, və ya hər hansı qeyri-qanuni fəaliyyətin qarşısını almaq, vurulmuş ziyanı kompensasiya etmək, təqsirkarı cinayət və ya başqa qeyri-qanuni yolla əldə edilmiş əmlakdan məhrum etmək məqsədi güdür. Başqa sözlə, prosessual qaydada tətbiq olunan müsadirə tədbiri sırf qaçaqmalçılıq əməlinə görə tətbiq olunan ikinci cəza qismində çıxış etməməli, həmin əməldən kənar olan başqa amillər, və yaxud qaçaqmalçılıq nəticəsində ziyanın vurulması onun tətbiqini şərtləndirməlidir.

Əgər prosessual qaydada əmlak müsadirəsinin mümkünlüyü yuxarıda qeyd olunan hallardan deyil, yalnız qaçaqmalçılıq cinayətinin təzahür formalarından asılı edilərsə, onda istər-istəməz həmin tədbir müstəsna olaraq qaçaqmalçılığa görə təyin edilən ikinci cəza kimi görənəcəkdir. Çünki bu halda müsadirə tədbiri ancaq və ancaq törədilmiş və buna görə artıq cinayət cəzasının təyin olunduğu qaçaqmalçılıq cinayətinə görə tətbiq olunacaqdır. Bu isə Avropa Məhkəməsinin məntiqinə görə, yol verilən pozuntunun (qaçaqmalçılığın) ağırlığı ilə tətbiq edilən tədbir arasında qeyri-mütənasiblik yarada, yəni təqsirkarın həddindən artıq (ifrat) cəzaya məruz qalmasına gətirib çıxara bilər.

Əgər Avropa Məhkəməsinin qərarı predmeti qadağan edilməyən əmlak olan digər qaçaqmalçılıq cinayətləri üzrə işlərə də şamil edilərsə, onda bu cürə qeyri-mütənasiblik hallarının baş verməsi istisna olunar.

Bu üzdən, hesab edirik ki, Avropa Məhkəməsi A.İsmayılovun barəsində qərarında əmlak müsadirəsinin cinayət cəzası qismində deyil, prosessual tədbir olaraq tətbiq olunduğu qaçaqmalçılıqla bağlı bütün hallara yarayan universal yanaşma modelini müəyyən etmişdir (təbii ki, presedentin tətbiqi zamanı hər bir işin konkret halları nəzərə alınmalı və bundan asılı

olaraq müsadirə ilə bağlı problemə sözü gedən presedentin, və yaxud qərarın ayrı-ayrı müddələrinin aid olub-olmaması məsələsi həll edilməlidir).

Beləliklə Avropa Məhkəməsinin A.İsmayılovun işi üzrə qərarından məqalənin əvvəlində formulə etdiyimiz suallar üzrə hansı nəticələri hasil edirik?

İlk növbədə məhkəmənin yürütdüyü mülahizələrdən birmənalı olaraq belə nəticə çıxarmaq olar ki, təqsirkarın şəxsi mülkiyyətində olan cinayətin predmeti qismində istifadə etdiyi əmlak barədə müsadirə tədbiri, əgər bu əmlak iş üzrə maddi sübut kimi tanınıbsa və prosesual qanun müsadirəyə yol verirsə, cinayət-hüquq normasının sanksiyasında əmlak müsadirəsi cəza kimi nəzərdə tutulmadıqda belə, tətbiq edilə bilər.

Lakin o da nəzərə alınmalıdır ki, beynəlxalq məhkəmənin mövqeyinə görə, cinayət işi üzrə maddi sübut kimi tanınmış qaçaqmalçılıq cinayətinin predmetini təşkil edən təqsirkarın əmlakının (mülkiyyətinin) müsadirəsinə milli prosesual qanunvericiliyin yol verməsi (hətta bunu imperativ qayda şəklində nəzərdə tutması) özü-özlüyündə belə müsadirə tədbirinin 1 nömrəli Protokolun 1-ci maddəsində göstərilən hüquq nöqtəyi-nəzərindən məqbul sayılması və məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməsi üçün kifayət deyil.

Əgər qaçaqmalçılıqda təqsirli bilinən şəxsin mülkiyyəti cinayət-hüquq normasında yer alan sanksiya əsasında deyil, iş üzrə maddi sübut kimi tanınmış cinayətin predmeti olaraq - prosesual-hüquq norması əsasında müsadirə edilirsə, bu zaman aşağıdakı şərtlərin təmin olunması vacibdir.

1. Qaçaqmalçılığın predmeti qanunla ölkəyə gətirməsi və yaxud ölkədən aparılması, və ya dövriyyəsi qadağan edilmiş əmlak olmalıdır.

Əgər belə qadağalar yoxdursa:

2. predmetin (predmetlərin) cinayət nəticəsində, və ya başqa qeyri-qanuni yolla əldə olunması sübut olunmalı, və yaxud

3. keçirilən əmlakın krminal və sair qeyri - qanuni fəaliyyət üçün nəzərdə tutulduğu işin araşdırılması zamanı öz təsdiqini tapmalıdır.

Əgər qaçaqmalçılıq cinayəti nəticəsində ziyan vurulubsa (məsələn, qaçaqmalçılığın predmeti ilə bağlı gömrük rüsumu ödənilməyibsə), maddi sübut kimi tanınmış təqsirkarın mülkiyyətini təşkil edən cinayətin predmeti, göstərilən şərtlərdən, yəni əmlakın əldə edilməsi yollarından və təyinatından asılı olmayaraq müsadirə oluna bilər. Lakin bu zaman müsadirə edilən əmlakın miqdarı (dəyəri) vurulmuş ziyana mütənəsib olmalıdır ki, müsadirə tədbirinin ikinci cəza kimi deyil, məhz zərərə görə kompensasiya olaraq tətbiq edilməsi aydın görsənsin.

Düşünürük ki, göstərilən şərtlər təmin olunmadıqda qaçaqmalçılıq cinayətinin predmetini təşkil edən təqsirkarın şəxsi mülkiyyətinin maddi sübutların taleyinin həlli qaydasında müsadirə edilməsi Avropa Məhkəməsinin A.İsmayılovun barəsində qərarının işığında İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyaya dair 1 nömrəli Protokolun 1-ci maddəsində təsbit edilmiş mülkiyyətin müdafiəsi hüququnu pozan tədbir kimi çıxış edə bilər.

Odur ki, beynəlxalq müqavilənin prioriteti prinsipini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası CPM-in 132-ci maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun «Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 1993-cü il 3 may tarixli 1 nömrəli qərarının 11-ci bəndinin Avropa Məhkəməsinin A.İsmayılovun işi üzrə 06 noyabr 2008-ci il

tarixli qərarının müddəaları nəzərə alınmaqla təfsir və tətbiq olunmasını məqsəduyğun hesab edirik.

İstifadə olunmuş normativ aktların və ədəbiyyatın siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2008
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2008
3. European Court of Human Rights. Case of Ismailov v. Russia (Application no.30352/03). Judgment, 6 November 2008. www.echr.coe.int
4. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun «Qaçqınçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 1993-cü il 3 may tarixli 1 nömrəli qərarı. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun qərarlar məcmuəsi (1991-2008) « Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı. Bakı, 2008
5. ОРiСТһеPreP»ePSPëe PльoPSCГC, PëC, CфC†PëoPSPSoPio PŸCфPra P P± oC, 8 PëCТһP»CЦ 2004 Pi. N 251-O "OP± oC, PëaP·e PI PiCТһPëPSCЦC, PëPë Pe CТһaCГCГPjoC, CТһePSPëCТһ P¶aP»oP±C< PJPioP»PSoPjoC†ePSPSoPio Pïo PiCТһaPIaPj C†eP»oPIePea PI P oCГCГPëPNëCГPëoPNë PæPreCТһaC†PëPë PSa PSaCТһCфePSPëe PëoPSCГC, PëC, CфC†PëoPSPSCx PiCТһaPI PiCТһaP¶PraPSPëPSa PïPëoPIePSPëo APSPrCТһeCЦ PæPpocToPIPëC†a PiCфPSPeC, oPj 1 CГC, aC, CҺPë 86 PJPuPль P PŸP±PŸP Pë PiCТһaP¶PraPSPëPSa P♦CГPjaPëP»oPIa APpPëP»CЦ P®PSCфCГ oPIP»C< - PiCфPSPeC, oPj 1 C†aCГC, Pë C, CТһeC, CҺePNë CГC, aC, CҺPë 81 PJPuPль P oCГCГPëPNëCГPëoPNë PæPreCТһaC†PëPë, a C, aPeP¶e P¶aP»oP±C< PiCТһaP¶PraPSPëPSa PльCфP·CҺPjPëPSa P'P»aPpPëPjPëCТһa PльP»aPIPpPëePIPëC†a PSa PSaCТһCфePSPëe ePio PëoPSCГC, PëC, CфC†PëoPSPSCx PiCТһaPI PïoP»oP¶ePSPëCЦPjPë CГC, aC, CҺPë 81 PJPuPль P oCГCГPëPNëCГPëoPNë PæPreCТһaC†PëPë" www.ksrf.ru
6. ОРiCТһеPreP»ePSPëe PльoPSCГC, PëC, CфC†PëoPSPSoPio PŸCфPra P P± oC, 24 PjaCТһC, a 2005 Pi. N 146-O "OP± oC, PëaP·e PI PiCТһPëPSCЦC, PëPë Pe CТһaCГCГPjoC, CТһePSPëCТһ xoPraC, aPNëCГC, PIa PJPioP»PSoPjoC†ePSPSoPio Pïo PiCТһaPIaPj C†eP»oPIePea PI P oCГCГPëPNëCГPëoPNë PæPreCТһaC†PëPë oP± oC, „PëC†PëaP»CҺPSoPj CТһaP·CЛCЦCГPSePSPëPë ОРiCТһеPreP»ePSPëCЦ PльoPSCГC, PëC, CфC†PëoPSPSoPio PŸCфPra P oCГCГPëPNëCГPëoPNë PæPreCТһaC†PëPë oC, 8 PëCТһP»CЦ 2004 PïoPra N 251-O" www.ksrf.ru
7. SSRİ Ali Məhkəməsinin Plenumunun «Qaçqınçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 3 fevral 1978-ci il tarixli 2 nömrəli qərarı. PŸP±oCТһPSPëPe PïoCГC, aPSoPIP»ePSPëPNë PµP»ePSCфPja P'eCТһxoPIPSoPio PŸCфPra PŸPŸPŸP 1924-1986. PµoPp oP±C%ePNë CТһePpaPeC†PëePNë P'.P♦.PŸeCТһeP±PëP»oPIa. PьoCГPëPIa, PëP·PpaC, eP»CҺCГC, Pïo «P♦P·PIeCГC, PëCЦ PŸoPIeC, oPI PSaCТһoPpPSCx PpëPiCфC, aC, oPI PŸPŸPŸP », 1987
8. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin kommentariyası C.H.Mövsumovun, B.C.Kərimovun və Ə.H.Hüseynovun redaktəsi ilə. «Digesta» nəşriyyatı, Bakı, 2007-ci il.
9. PльoPjPjePSC, aCТһPëPNë Pe PJPioP»oPIPSoPjCф PльoPpPëCфCф P oCГCГPëPNëCГPëoPNë PæPpPëCТһaC†PëPë (PïoCГC, aC, ePNëPSC<PNë). PµoPp oP±C%ePNë CТһePpaPeC†PëePNë Pк.P". PльaPpPSPëPëoPIa. - Pь.: PльPSPëP¶PSC<PNë PjPëCТһ, 2007.
10. PльoPjPjePSC, aCТһPëPNë Pe PJPioP»oPIPSo-PiCТһoC†eCГCГCfaP»CҺPSoPjCф PëoPpPëCфCф P oCГCГPëPNëCГPëoPNë PæPpPëCТһaC†PëPë (PïoCГC, aC, ePNëPSC<PNë) CГ PiCТһaPeC, PëC†eCГPëPëPjPë CТһaP·CЛCЦCГPSePSPëCЦPjPë Pë PïoCГC, aC, ePNëPSC<PjPë PjaC, eCТһPëaP»aPjPë. APIC, oCТһ PëoPjPjePSC, aCТһPëePI Pë CГoCГC, aPIPëC, eP»CҺ A.P'. P'oCТһPëCГoPI. Pь.: PльPSPëP¶PSC<PNë PjPëCТһ.
11. P'oP»P¶ePSPëPëPS P'.P'. PµCТһeCГC, CфPiP»ePSPëCЦ PI CГC, eCТһe CКPëoPSoPjPëC†eCГPëoPNë PpëCЦC, eP»CҺPSoCГC, Pë Pïo CфPioP»oPIPSoPjCф PiCТһaPICф P oCГCГPëPë. - PŸPµP±.: P♦P·PpaC, eP»CҺCГC, Pïo P .ACГP»aPSoPIa «P®CТһPëPpPëC†eCГPëPëPNë C†ePSC, CТһ PµCТһeCГCГ», 2007.
12. PŸoP±oP»ePI P', P"CфCфPëPëPS PŸ. PŸPïoCТһPSCe PïoPiCТһoCГC< PiCТһPë CТһaCГCГPjoC, CТһePSPëPë PpPëP» o PëoPSC, CТһaP±aPSPpë//P oCГCГPëPNëCГPëaCЦ CТһCГC, PëC†PëCЦ. 2002. №3.

[1] P'oP»P¶ePSPëPëPS P'.P'. PµCТһeCГC, CфPiP»ePSPëCЦ PI CГC, eCТһe CКPëoPSoPjPëC†eCГPëoPNë PpëCЦC, eP»CҺPSoCГC, Pë Pïo CфPioP»oPIPSoPjCф PiCТһaPICф P oCГCГPëPë. - PŸPµP±.: P♦P·PpaC, eP»CҺCГC, Pïo P .ACГP»aPSoPIa «P®CТһPëPpPëC†eCГPëPëPNë C†ePSC, CТһ PµCТһeCГCГ», 2007

[2] ПўР±оСТБPSPëPе P'ioC'ГC,aPSoPIP»ePSPëPNë PµP»ePSCfPja P'eCTxoPIPSoPio ПўCfP'ra ПўPўPўP 1924-1986. PµoP'f oP±C%ePNë CTëP'raPеCтPëePNë P'.P. P'yeCTëP±PëP»oPla. P'hoC'ГPеPla, PëP·P'raC,eP»C'ЬC'ГC,Plø «P·P·PleC'ГC,PëCµ ПўoPleC,oPI PsaCToP'fPSCx P'reP'ic'fC,aC,oPI ПўPўPўP », 1987, сәh.593

[3] ПўoP±oP»ePI P', P"cfCëPеPëPS Пў. ПўP'ioCTБPSC«e PloP'icT'oC'ГC P'icT'Pë CTëaC'ГC'ГPjoC,CTëPSPëPë P'reP» o PëoPSC,CTëaP±aPSP're//P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëaCµ CT'CT'ГC,PëCтPëCµ.2002.№3. Сәh.57

[4] OPICTëP'reP»ePSPëe P'lyoPSC'ГC,PëC,C'fCтPëoPSPSoPio ПўCfP'ra P Pα oC, 8 PëCTP»Cµ 2004 P'i. N 251-O "OP± oC,PëaP·e PI P'icT'PëPSCµC,PëPë Pе CTëaC'ГC'ГPjoC,CTëPSPëCT' P'jaP»oP±C PJP'ioP»PSoPjoCтePSPSoPio P'io P'icTëaPlaPj CтeP»oPlePëa PI P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëoPNë P»eP'reCTëaCтPëPë Psa PsaCT'CT'fCëePSPëe PëoPSC'ГC,PëC,C'fCтPëoPSPSCx P'icTëaPI P'icTëaP'jaPSPëPSa P'PëoPlePSPëo APSP'icTëCµ P»eP'roCToPIPëCтa P'ic'fPSPeC,oPj 1 C'ГC,aC,C'ЬPë 86 PJPµP'ly P ПўPαPўP Pë P'icTëaP'jaPSPëPSa P·C'ГP'jaPNëP»oPla AP'PëP»Cµ P@PSC'ГC' oP'P»C - P'ic'fPSPeC,oPj 1 CтaC'ГC,Pë C,CTëC,C'ЬePNë C'ГC,aC,C'ЬPë 81 PJPµP'ly P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëoPNë P»eP'reCTëaCтPëPë, a C,aPëP'je P'jaP»oP±C P'icTëaP'jaPSPëPSa P'lyC'f·C'ЬPjPëPSa P'P»aP'PëPjPëCTëa P'lyP»aPIP'PëePIPëCтa Psa PsaCT'CT'fCëePSPëe ePio PëoPSC'ГC,PëC,C'fCтPëoPSPSCx P'icTëaPI P'ioP»oP'jePSPëCµPjPë C'ГC,aC,C'ЬPë 81 PJPµP'ly P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëoPNë P»eP'reCTëaCтPëPë"www.ksrf.ru

[5] OPICTëP'reP»ePSPëe P'lyoPSC'ГC,PëC,C'fCтPëoPSPSoPio ПўCfP'ra P Pα oC, 24 PjaCT'c,a 2005 P'i. N 146-O "OP± oC,PëaP·e PI P'icT'PëPSCµC,PëPë Pе CTëaC'ГC'ГPjoC,CTëPSPëCT' xoP'raC,aPNëC'ГC,Pla PJP'ioP»PSoPjoCтePSPSoPio P'io P'icTëaPlaPj CтeP»oPlePëa PI P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëoPNë P»eP'reCTëaCтPëPë oP± oC„PëCтPëaP»C'ЬPSoPj CTëaP·C'lyCµC'ГPSePSPëPë OPICTëP'reP»ePSPëCµ P'lyoPSC'ГC,PëC,C'fCтPëoPSPSoPio ПўCfP'ra P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëoPNë P»eP'reCTëaCтPëPë oC, 8 PëCTP»Cµ 2004 P'ioP'ra N 251-O" www.ksrf.ru

[6] European Court of Human Rights. Case of Ismailov v.Russia (Application no.30352/03).Judgment, 6 November 2008. 31-ci bənd. www.echr.coe.int

[7] Həmin yerdə, 32-ci bənd

[8] European Court of Human Rights. Case of Ismailov v.Russia (Application no.30352/03).Judgment, 6 November 2008. 33-cü bənd. www.echr.coe.int

[9] European Court of Human Rights. Case of Ismailov v.Russia (Application no.30352/03).Judgment, 6 November 2008. 33-cü bənd. www.echr.coe.int

[10] P'lyoPjPjePSC,aCT'PëPNë Pе PJP'ioP»oPIPSoPjC'f P'lyoP'reP'eC'ГC'f P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëoPNë P»eP'reCTëaCтPëPë (P'ioC'ГC,aC,ePNëPSCxPNë). PµoP'f oC%ePNë CTëP'raPеCтPëePNë Pk.P".P'lyaP'fPSPëPëoPla. - P'ly.: P'lyPSPëP'jaPSPëPNë PjPëCT'ь, 2007, сәh.493

[11] Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2008

[12] P'lyoPjPjePSC,aCT'PëPNë Pе PJP'ioP»oPIPSo-P'icT'oC'тeC'ГC'ГC'raP»C'ЬPSoPjC'f PëoP'reP'eC'ГC'f P oC'ГC'ГPëPNëC'ГPëoPNë P»eP'reCTëaCтPëPë (P'ioC'ГC,aC,ePNëPSCxPNë) C'Г P'icTëaP'eC,PëCтeC'ГP'ePëPjPë CTëaP·C'lyCµC'ГPSePSPëCµPjPë Pë P'ioC'ГC,aC,ePNëPSCxPjPë PjaC,eCT'PëaP»aPjPë. APIC,oCT'ь PëoPjPjePSC,aCT'PëePI Pë C'ГoC'ГC,aPIPëC,eP»C'Ь A.P'.P'icT'PëC'ГoPI. P'ly.: P'lyPSPëP'jaPSPëPNë PjPëCT'ь, 2006, сәh.122

[13] Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin kommentariyası C.H.Mövsumovun, B.C.Kərimovun və Ə.H.Hüseynovun redaktəsi ilə. «Digesta» nəşriyyatı, Bakı, 2007-ci il, сәh.376

[14] Həmin yrdə, сәh.379

[15] Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2008

[16] Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun qərarlar məcmuəsi (1991-2008) « Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı. Bakı, 2008, сәh.158

Yusifəli Süleyman oğlu Qurbanov
Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin hakimi

**Məhkəmə qətnaməsindən apellyasiya şikayətinin verilməsinə dair Mülki Prosesual
Məcəllənin
bəzi müddələrinin hüquqi müəyyənlik prinsipi ilə müqayisəsi**

Bu yazıda Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosesual Məcəlləsinin məhkəmə qərarlarından şikayət verilməsinə dair təcrübədə suallar doğuran bir sıra normalarını hüquqi müəyyənlik prinsipi ilə müqayisə etməklə təhlil etmək istədik.

İlk növbədə onu qeyd edək ki, hüquqi müəyyənlik prinsipi cəmiyyətdə hüquqi nizam yaradan, sabitliyi təmin edən mühüm mexanizmlərdən biridir. Bu prinsipin böyük əhəmiyyətə malik olması İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi tərəfindən dəfələrlə bəyan edilmişdir.

Avropa Məhkəməsinin bir çox presedentlərində İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanın bütün müddələrinin, o cümlədən ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ haqqında 6-cı maddənin Konvensiyanın Preambulasında iştirakçı dövlətlərin ümumi sərvəti kimi səciyyələndirilən hüququn aliliyinə söykəndiyini, hüququn aliliyini təmin edən başlıca şərtlərdən birinin isə məhz hüquqi müəyyənlik prinsipinin olduğu göstərilir («Brumaresku Rumıniyaya qarşı» iş üzrə 28 oktyabr 1999-cu il tarixli qərar; «Sıpçenko Rusiya qarşı» iş üzrə 1 mart 2007-ci il tarixli qərar, 25-ci bənd; «Kudrina Rusiyaya qarşı» iş üzrə 21 iyun 2007-ci il tarixli qərar, 15-ci bənd)[1].

Beynəlxalq Məhkəmənin qərarlarından belə nəticə çıxarmaq olar ki, hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsinin əsas şərtlərindən biri ölkə qanunvericiliyinin dəqiq, konkret olmasıdır. Məhkəmənin mövqeyinə görə bu və ya digər qanunda (normada) hüquqi müəyyənlik prinsipinin gözlənildiyini söyləmək üçün həmin qanun (norma) müəyyən keyfiyyət meyarlarına cavab verməlidir. İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında Konvensiyaya görə «qanunun keyfiyyət meyarları» onun müəyyənliyi (konkretliyi) və doğura biləcəyi halların gözlənilən olmasıdır. Qanun hüquqları pozulan şəxslərdə müdafiə olunacaqlarına əminlik yaratmalı; hər kəsə, lazım gəldikdə zəruri hüquqi yardıma müraciət etməklə mübahisə ilə bağlı

dövlət orqanının edə biləcək hərəkətləri qabaqcadan təxmin etməyə imkan verməli, regiondan regiona və yaxud hadisədən hadisəyə hüquq tətbiq edənin mövqeyinin dəyişməyəcəyinə inamı təmin etməlidir. Bunun üçün isə Qanunda işlədilən hüquq formulələri aydın və birmənalı olmalı, eyni məsələnin müxtəlif normalarda ziddiyyətli həll olunmasına yol verilməməlidir.

Hüquqi müəyyənlik prinsipinin gözlənilməsi üçün vacib olan daha bir şərt isə məhkəmə qərarlarına hörmət, yəni qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının sabitliyinin, icra olunmaqlığının təmin edilməsidir.

Mülki mühakimə icraatında hüquqi müəyyənlik prinsipi mülki mühakimə sisteminin səmərəliliyinin təmin edilməsinə, məhkəmələrə hörmət mühitinin yaradılmasına yönələn ictimai marağı özündə əks etdirən vasitə kimi çıxış edir. Məhkəmələrə inamın olması və mülki mühakimə sisteminin səmərəliliyi isə ilk növbədə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının hüquqi qüvvəsinin tanınmasından, onların doğurduğu hüquq münasibətlərinin sabitliyinin təmin edilməsindən asılıdır.

Beynəlxalq Məhkəmə dəfələrlə bəyan etmişdir ki, «hüququn aliliyinin fundamental aspektlərindən olan hüquqi müəyyənlik prinsipi iş üzrə məhkəmənin çıxardığı qəti (qüvvəyə minmiş) qərarın şübhə altına alınmamasını tələb edir. Bu prinsip onu ehtiva edir ki, tərəflərdən heç biri sadəcə işin yenidən araşdırılması və başqa qərarın çıxarılması məqsədilə qəti və icra üçün məcburi olan məhkəmə qərarına yenidən baxılmasını tələb edə bilməz. Yuxarı məhkəmələrin qanuni qüvvəyə minmiş qərarları ləğv etmək və dəyişdirmək səlahiyyətləri fundamental səhvlərin düzəldilməsi üçün istifadə olunmalıdır. Sadəcə məsələ haqqında iki fərqli mövqenin olması işə təkrar baxılma üçün əsas ola bilməz. Yalnız xüsusi əhəmiyyətə malik və təkzibedilməz hallarda bu prinsipdən kənara çıxmaq olar («Brumaresku Rumıniyaya qarşı» iş üzrə 28 oktyabr 1999-cu il tarixli qərar, 61-ci bənd; «Sipçenko Rusiyaya qarşı» iş üzrə 1 mart 2007-ci il tarixli qərar, 25-26-cı bəndlər; «Kudrina Rusiyaya qarşı» iş üzrə 21 iyun 2007-ci il tarixli qərar, 15-16-cı bəndlər)[2].

Avropa Məhkəməsi Rusiyaya qarşı qaldırılmış iddialar üzrə bir çox işlərdə məhkəmələrin yekun qərarlarının qüvvəyə minməsindən (xüsusilə bundan uzun müddət keçdikdən) sonra nəzarət qaydasında verilən protest və yaxud tərəfin şikayəti əsasında həmin qərarlara yenidən baxılması təcrübəsini ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ və hüquqi müəyyənlik prinsipi nöqtəyi-nəzərindən məqbul saymamışdı («Nelyubin Rusiyaya qarşı» iş üzrə 2 noyabr 2006-cı il tarixli qərar, 28-30-cu bəndlər; «Roseltrans Rusiyaya qarşı» iş üzrə 21 iyul 2005-ci il tarixli qərar, 34-36-cı bəndlər; «Ryabix Rusiyaya qarşı» iş üzrə 24 iyul 2003-cü il tarixli qərar, 51-56-cı bəndlər; «Boşevskiy Rusiyaya qarşı» 21 sentyabr 2006-cı il tarixli qərar, 46-48-ci bəndlər)[3].

Beynəlxalq Məhkəmə həmin işlərdə qeyd edirdi ki, məhkəməyə (məhkəmə müdafiəsinə) olan hüququn aspektlərindən biri də ədalət mühakiməsinə müraciət etmək, yəni məhkəmələrdə mülki işlər üzrə icraatı başlatmaq hüququdur. Lakin o ölkələrdə ki, daxili hüquq sistemləri qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının qeyri-məhdud zaman ərzində mübahisələndirilməsinə imkan verir, orada məhkəmə müdafiəsi hüququ öz əhəmiyyətini itirir, illyuziyaya çevrilir («Ryabix Rusiyaya qarşı» iş üzrə qərar, 54-56-cı bəndlər)[4].

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsi də ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində hüquqi müəyyənlik prinsipinin gözlənilməsinə böyük önəm verir. Konstitusiyası Məhkəməsi Cavid İsmayilzadənin şikayəti ilə əlaqədar qəbul etdiyi 13

fevral 2007-ci il tarixli qərarda qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının mübahisələndirilməsi məsələsinə münasibətini belə ifadə etmişdir: «qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddətlər çərçivəsində deyil, qeyri-məhdud zaman kəsiyində mübahisələndirilməsi imkanının mövcudluğu illyuziyasını yaradan vəziyyət, hüquqi müəyyənliyin tərkib hissəsi olan «res judikata» prinsipinin, ədalət mühakiməsinin ağılabatan müddətdə həyata keçirilməsi tələbinin inkar edilməsilə yanaşı, artıq həll olunmuş mübahisə üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının sabitliyinə, davamlılığına xələl gətirir»^[5]. Belə vəziyyət cəmiyyətin ədalət mühakiməsinə olan inamını azaldır»^[5].

Beləliklə, gətirilən misallardan da göründüyü kimi, qanuni qüvvəyə minmiş, yəni artıq icrası məcburi olan məhkəmə qərarına onun ləğv edilməsində, dəyişdirilməsində maraqlı olan tərəfin mövqeyinə (şikayətinə) əsasən, yəni müstəsna olaraq fərdi marağı rəhbər tutmaqla müdaxilə edilməsi və bu cürə müdaxilələr üçün prosesual imkanların yaradılması hüquqi müəyyənlik prinsipinə, ədalət mühakiməsinin məqsədlərinə xələl gətirməklə, fərdi maraqlarla ictimai maraqlar arasında tarazlığı pozur.

İndi isə sözü gedən prinsiplə Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin məhkəmə qərarlarından şikayət verilməsi qaydalarını müəyyən edən normalarını müqayisə edək.

Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosesual Qanunu dərhal icra edilmə halları istisna olmaqla, məhkəmə qətnamələrinin icra edilməsini qətnamənin qüvvəyə minməsi ilə əlaqələndirir (Mülki-Prosesual Məcəllə, maddə 234).

Azərbaycan Respublikası MPM-in 233.1-ci maddəsinə görə, «məhkəmə qətnaməsindən şikayət verilməmişdirsə, qəbul edildiyi gündən 1 ay keçdikdən sonra qanuni qüvvəyə minir»^[6].

Müstəsna olaraq bu iki maddənin məzmununu əsas götürdükdə, düşünmək olar ki, qanunverici məhkəmə qətnaməsinin qüvvəyə minməsi anını, deməli həm də icra edilməsini birmənalı olaraq onun qəbul edildiyi tarixdən çıxış etməklə müəyyən edir: qəbul edilməsindən sonra bir ay keçərsə, qətnamə qanuni qüvvəyə minir və icraya yönəldilir. Bu müddət ərzində qətnamənin qüvvəyə minməsinin qarşısını yalnız şikayətin verilməsi ala bilər. Adi məntiqlə şikayət həmin bir aylıq müddət ərzində verilməlidir ki, qətnamənin qanuni qüvvəyə minməsinin qarşısını ala bilsin. Çünki, qətnamənin elan olunmasından bir aydan artıq müddət keçdikdən sonra verilən şikayət istənilən halda həm də qətnamənin qüvvəyə minməsindən sonra verilmiş olacaq və aydındır ki, bundan qabaq baş vermiş hadisənin - qətnamənin qanuni qüvvəyə minməsinin qarşısını ala bilməyəcəkdir. Deməli, qanunvericinin məntiqinə görə, 233.1-ci maddəyə əsasən məhkəmə qətnaməsindən şikayət qətnamənin qüvvəyə minməsi üçün müəyyən edilən müddət daxilində, yəni qətnamənin elan olunmasından sonra keçən 1 ay ərzində verilməlidir.

Mülki Prosesual Məcəllənin 233.1-ci maddəsinə əsas tutub, yuxarıda təsvir edildiyi kimi düşünən mübahisə tərəfinin məsələni, xeyrinə qətnamə çıxarılmış iddiaçının ümid etdiyi, yəni onun üçün gözlənilən olan qanuni nəticə ondan ibarət olacaqdır ki, qətnamənin qüvvəyə minməsindən 1 ay keçdikdən sonra, həmin müddət daxilində şikayət verilməzsə, məhkəmə aktı mütləq icraya yönəldiləcəkdir. Yəni qətnamənin qüvvəyə minməsi vaxtı hər hansı başqa tarixdən, o cümlədən onun surətinin digər tərəfə təqdim olunduğu andan deyil, MPM-in 233.1-ci maddəsində göstərildiyi kimi, məhz qətnamənin elan olunduğu vaxtdan hesablanacaqdır.

Lakin iş ondadır ki, məhkəmə qətnaməsindən şikayət verilməsi, deməli həm də məhkəmə qətnaməsinin qüvvəyə minməsi məsələləri haqqında qaydalar yalnız yuxarıda gətirilən prosessual normalarda nəzərdə tutulmur.

Bizi maraqlandıran kontekstdə apellyasiya şikayətinin verilməsi üzrə məsələlərdən Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 357.1, 357.2 və 360-cı maddələrində də bəhs olunur.

MPM-in 357.1 və 357.2-ci maddələrində deyilir:

«357.1. Azərbaycan Respublikasının birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən qəbul olunmuş qanuni qüvvəyə minməmiş qətnamə və qəraradlardan, həmin Məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, tərəflər, üçüncü şəxslər, xüsusi icraat işlərində ərizəçilər və maraqlı şəxslər apellyasiya şikayəti verə bilər.

357.2. Həmin hüquqa, işdə iştirak etməyə cəlb edilməyən, lakin qəbul edilən qətnamə onların hüquq və vəzifələrinə toxunan hallarda digər şəxslər də malikdir. Prokuror bu Məcəllənin 50-ci və 306-cı maddələrində göstərilən hallarda məhkəmə baxışında iddiaçı və ya ərizəçi olarsa, məhkəmə aktlarından protest verə bilər»[7].

Mülki Prosesual Məcəllənin 360-cı maddəsində isə təsbit edilir ki, «apellyasiya şikayəti məhkəmə qətnaməsi təqdim olunan (alınan) gündən 1 ay müddətində verilə bilər»[8].

Göstərilən normaları birlikdə götürsək, yəni ancaq qanuni qüvvəyə minməmiş qətnamələrdən apellyasiya şikayətinin verilməsinin mümkünlüyünü və şikayətin verilməsi üçün müəyyən edilən 1 aylıq müddətin axımının qətnamənin təqdim olunmasından (alınmasından) başladığını nəzərə alsaq, aydın olur ki, birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi həmin müddət bitənədək qüvvəyə minmir. Başqa sözlə, Mülki Prosesual Məcəllənin 360-cı maddəsi, 233.1-ci maddədən fərqli olaraq qətnamənin qanuni qüvvəyə minməsinə, onun elan olunduğu tarixlə deyil, qətnamənin surətinin alındığı anla əlaqələndirir. Çünki MPM-in 360-cı maddəsi qətnamənin alınmasından sonra 1 ay ərzində ondan apellyasiya şikayəti vermək imkanını təsbit etməklə, faktiki olaraq bu müddət daxilində qətnamənin hüquqi qüvvəyə minmə bilməsinə istisna edir (axı 357-ci maddəyə görə, ancaq qüvvəyə minməmiş qətnamələr apellyasiya qaydasında mübahisələndirilə bilər).

Mülki Prosesual Məcəllənin 360-cı maddəsini rəhbər tutub, yuxarıda təsvir edilən məntiqlə məsələyə yanaşan tərəf, misal üçün ziyanına qətnamə çıxarılmış cavabdeh poçt vasitəsi ilə göndərilən məhkəmə qətnaməsini onun qəbul edilməsindən 15 gün keçdikdən sonra alıbsa, məhz həmin gündən başlayaraq apellyasiya şikayəti vermə müddətini hesablayacaq, deməli həm də qətnamənin qanuni qüvvəyə minmə tarixini müəyyən edəcəkdir. Aydındır ki, bu cürə hesablandıqda, qətnamənin qəbul edilməsindən qanuni qüvvəyə minməsinə qədər sürən müddət bir ay deyil, 45 gün təşkil edəcək və misaldakı cavabdeh tamamilə qanuni olaraq bu müddətin son (45-ci) günündə də apellyasiya şikayəti vermək hüququna malik olduğunu düşünəcəkdir. Çünki, yuxarıda çəkdiyimiz misaldakı iddiaçının mülahizələrinin əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 233.1-ci maddəsi dayandığı kimi, bunun da (cavabdehin) gözləntilərinin əsasında eyni qüvvəyə malik olan konkret hüquq norması (MPM-in 360-cı maddəsi) dayanır.

Hesab edirik ki, belə vəziyyət eyni məsələnin Mülki Prosesual Məcəllənin müxtəlif maddələrində (233.1, 360) fərqli şəkildə tənzimlənməsindən irəli gəlir və hüquqi müəyyənlik prinsipi ilə uzlaşmır. Fikrimizcə, sözü gedən maddələr elə formulə edilməli idi ki, birinci

instansiya məhkəməsinin qətnaməsinin qanuni qüvvəyə minməsi anının (müddətinin) eyni halla əlaqələndirilməsi (eyni bir haldan asılı edilməsi) maddələrin məzmunundan aydın görsənsin və müxtəlif təfsirlərə yol açmasın. Daha doğrusu, Mülki Prosesual Məcəllənin 360-cı maddəsi MPM-in 233.1-ci maddəsində göstərilən qayda (qətnamənin elan olunduğu vaxtdan 1 ay müddətində qüvvəyə minməsi) nəzərə alınmaqla formulə edilməli və şikayətin verilməsi üçün müəyyən edilən 1 aylıq müddətin axımı da qətnamənin elan olunduğu vaxtdan hesablanmalı idi. Çünki, apellyasiya şikayətinin verilməsi müddətinin qətnamənin alınması vaxtından hesablanmasına dair qayda mücərrəd olmaqla, həmin müddətin axımının başlanma anını, deməli həm də qətnamənin qanuni qüvvəyə minməsi tarixini subyektiv amillərdən asılı edir (məsələn, səhlənkarlıq və yaxud hər hansı başqa səbəb üzündən qətnamə vaxtında göndərilməyə, rabitə orqanı tərəfindən gec çatdırıla, işdə iştirak edən şəxs onu almaya, və yaxud almasını inkar edə bilər).

Digər tərəfdən hesab edirik ki, məhz MPM-in 360-cı maddəsində göstərilən müddə qanunvericinin bu məsələ barədə ümumi məntiqindən kənara çıxır. Əgər belə olmasaydı, qanunverici işdə iştirak edən şəxsin Mülki-Prosesual Məcəllənin 233.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan konkret müddət daxilində - qətnamə qanuni qüvvəyə minənədək şikayət verə bilməsi üçün lazımı şərait yaradan prosesual qaydanı (MPM, maddə 227.3) müəyyən etməzdi. Mülki Prosesual Məcəllənin 227.3-cü maddəsi qətnamənin tərtib edilməsindən sonra 3 gün ərzində işdə iştirak edən şəxslərə göndərilməsini tələb edir. Demək, qanunverici bu tələbi müəyyən etməklə işdə iştirak edən şəxsin qətnaməni aldığı vaxtan asılı olmayaraq ancaq konkret zaman hədudlarında (qətnamənin elan olunmasından sonra onun qanuni qüvvəyə minməsi üçün müəyyən edilmiş 1 aylıq müddət ərzində) şikayət vermək hüququna malik olmasından çıxış edir. Hesab edirik ki, Mülki Prosesual Məcəllənin 227.3-cü maddəsinə uyğun olaraq qətnamənin surəti işdə iştirak edən şəxslərə vaxtında göndərilərsə, qətnamənin qəbul olunmasından (çıxarılmasından) hesablanın 1 aylıq müddət daxilində apellyasiya şikayətinin verilməsi tamamilə mümkün görünən (əlçatan) iş olacaqdır. Bu halda işdə iştirak edən şəxslər bərabər şərtlər daxilində birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsindən şikayət vermək imkanını saxlayar, eyni zamanda apellyasiya şikayətinin verilməsi, məhkəmə qətnaməsinin qanuni qüvvəyə minməsi ilə bağlı prosesual normalara konkretlik, müəyyənlik gətirilər.

Odur ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 360-cı maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini məqsəduyğun hesab edirik:

«Apellyasiya şikayəti məhkəmə qətnaməsi qəbul edildiyi gündən 1 ay müddətində verilə bilər».

Qətnamənin surətinin bu Məcəllənin 227.3-cü maddəsində göstərilən müddət ərzində işdə iştirak edən şəxslərə göndərilməməsi səbəbindən apellyasiya şikayətini vaxtında vermək imkanının itirilməsi buraxılmış müddətin bərpa edilməsi üçün əsasdır».

Qeyd etməliyik ki, qonşu Rusiya Federasiyasının Mülki Prosesual Məcəlləsində barəsində danışdığımız məsələ məhz təklif etdiyimiz qaydada tənzimlənir.

Belə ki, RF MPM-in 209-cu maddəsində göstərilir ki, «məhkəmə qətnamələri, şikayət verilmədiyi halda apellyasiya və kassasiya şikayətlərinin verilməsi üçün müəyyən edilmiş müddət keçdikdən sonra qanuni qüvvəyə minir»^[9](Rusiya Federasiyasında həm apellyasiya, həm də kassasiya şikayətləri birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən çıxarılmış qətnamələrdən verilir: apellyasiya şikayəti - barışdırıcı hakimlərin (mirovoyların) qətnamələrindən, kassasiya şikayətləri digər məhkəmələrin birinci instansiya qaydasında qəbul etdikləri qətnamələrdən).

Apellyasiya və kassasiya şikayətlərinin verilməsi üçün müəyyən edilən 10 günlük müddət isə qətnamənin tam mətninin qəbul edildiyi gündən hesablanır (RF MPM-si, maddələr 321 və 338)^[10].

Göründüyü kimi, RF-in Mülki Prosesual Qanunu həm şikayətlərin verilmə müddətinin hesablanmasını, həm də məhkəmə qətnaməsinin qanuni qüvvəyə minmə vaxtını eyni halla - qətnamənin qəbul edildiyi vaxtla əlaqələndirir və bunları qətnamənin surətinin işdə iştirak edən şəxslərə verilməsi (təqdim olunması) tarixindən asılı etmir.

Bununla belə, demək olmaz ki, baxılan kontekstdə Rusiya Federasiyasında qətnamənin işdə iştirak edən şəxslərə verilməsi məsələsinə ümumiyyətlə əhəmiyyət verilmir. Rusiya Federasiyasının Mülki Prosesual Məcəlləsi ancaq məhkəmə baxışına gəlməyən işdə iştirak edən şəxslərə qətnamənin surətinin onun tam mətninin qəbul edilməsindən sonra 5 gün müddətində göndərilməsini tələb edir, digər iştirakçılara məhkəmə qərarının surəti onların müraciəti olarsa verilir (maddə 214)^[11]. Qanunda məhkəmə tərəfindən bu tələbə əməl olunmaması (5 gündən artıq müddətdə qətnaməni işdə iştirak edən şəxsə göndərməsi) qətnamənin qanuni qüvvəyə minmə tarixini avtomatik olaraq dəyişən əsas kimi göstərilir. Məhkəmə təcrübəsində həmin hal qətnamədən apellyasiya (kassasiya) şikayəti vermə müddətinin bərpa edilməsi üçün əsas yaradan amil kimi qəbul edilir^[12].

Hesab edirik ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 360-cı maddəsinin təklif etdiyimiz mətni yuxarıda şərh etdiyimiz hüquqi müəyyənlik prinsipi ilə bağlı olan məsələləri nizamlamaqla yanaşı, həm də qətnamənin surətinin vaxtında təqdim olunmamasından törəyən problemləri MPM-in 233.1-ci maddəsi ilə ziddiyyət yaratmadan həll etməyə kömək edə bilər (RF-in məhkəmə təcrübəsində olduğu kimi).

Fikrimizcə Mülki-Prosesual Məcəllənin 357.2-ci maddəsinin 1-ci cümləsində yer alan müddəə da hazırkı vəziyyətdə hüquqi müəyyənlik prinsipi ilə uzlaşmır. Həmin normaya görə, birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsindən apellyasiya şikayəti vermək hüququna onların hüquq və vəzifələrinə toxunan hallarda işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan digər şəxslər də malikdir. MPM-in 360-cı maddəsi şikayət vermək ixtiyarında olan bütün şəxslərin qətnamənin surətinin alınmasından sonra 1 ay ərzində apellyasiya şikayəti vermək hüququnu tanıyır. Deməli işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan şəxslər də tamamilə qanuni əsasla (357.2 və 360-cı maddələrə görə) qətnamənin surətinin alınmasından sonra 1 ay müddətində şikayət vermək imkanında olduqlarını və bu imkanı əldə etmək üçün hər hansı başqa vasitələrə əl atmaq (məsələn, apellyasiya şikayəti vermək üçün nəzərdə tutulmuş müddətin bərpası haqqında məhkəməyə ərizə vermək) məcburiyyətində olmadıqlarını düşünə bilərlər. Çünki, MPM-in 360-cı maddəsi qətnamənin surətini aldıqdan sonra 1 ay ərzində apellyasiya şikayəti vermək imkanını şəxsə mənsub olan hüquq kimi təsbit edir və onun əldə edilməsini qətnamənin təqdim olunmasından (alınmasından) başqa hər hansı digər halla əlaqələndirir. Yəni, qanunda qətnamənin alınması özü-özlüyündə həmin hadisənin baş verməsindən sonra 1 ay ərzində şəxsə apellyasiya şikayəti ilə müraciət etmək hüququ verən hal kimi göstərilir və bu üzdən qətnamənin surətinin nə vaxt (hətta qanuni qüvvəyə minməsindən sonra) təqdim edilməsindən asılı olmayaraq şikayət vermək üçün müəyyən edilən müddətin bərpası tələb olunmur. Əks halda, həmin hüquq realizə olunması məhkəmənin prosesual müddətin bərpası məsələsi üzrə mövqeyindən asılı edildiyindən, öz əhəmiyyətini itirərdi.

Deməli, qətnamə ilə maraqlarına toxunulan işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan şəxs qətnamənin surətini aldığı istənilən vaxtdan (o cümlədən qətnamə qanuni qüvvəyə mindikdən, hətta icra olunduqdan) sonra 1 ay müddətində qeyd-şərtsiz, yəni o cümlədən prosesual

müddətin bərpası institutuna (MPM-in 133-cü maddəsinə) müraciət etmədən həmin qətnaməni apellyasiya qaydasında mübahisələndirmək imkanına malikdir.

Lakin məsələ ondadır ki, Mülki Prosesual Məcəllənin 237-ci maddəsi məhkəmənin üzərinə məhkəmə qətnaməsinin surətini yalnız işdə iştirak edən şəxslərə göndərmək vəzifəsini qoyur. Demək, qənamə ilə maraqlarına toxunulan şəxs yalnız özü təşəbbüs göstərdikdə məhkəmə qətnaməsinin surətini əldə edə bilər. Belə olan halda, maraqlı şəxsin məhkəməyə gəlib qətnamənin surətini alması ancaq və ancaq onun həmin qətnamənin çıxarılmasından xəbər tutduğu vaxtdan asılı olacaq və beləliklə, işdə iştirak etməyə cəlb olunmayan şəxs tərəfindən qətnamənin alınması və buna qədər sürən müddətin davamı (deməli həm də şikayət vermək vaxtının təyin edilməsi) yalnız həmin şəxsin iradəsindən asılı olan məsələ kimi təzahür edəcəkdir. İstisna etmək olmaz ki, maraqlı şəxs sui-istifadəyə yol verib uzun müddət qətnaməni almaqdan yayınsın və yaxud səhlankarlığı nəticəsində məhkəmə aktından illər keçdikdən sonra xəbər tutsun. İşə cəlb olunmayan şəxsin göstərilən, və yaxud digər səbəblər üzündən məhkəməyə gəlib qətnamənin surətini almasına və qətnamədən apellyasiya şikayəti verməsinə qədər olan müddət bir neçə gün və yaxud 1 il, 2 il, 5, 10, 15 il, bir sözlə qeyri-müəyyən vaxt çəkə bilər. Aydındır ki, məhkəmə aktının taleyi, onun yaratdığı hüquq münasibətləri bəzində uzun müddət sürən belə qeyri-müəyyənlik vəziyyəti yuxarıda gətirilən presedentlər və həmin qərarlarda şərh edilən hüquqi müəyyənlik prinsipi nöqtəyi-nəzərindən məqbul sayıla bilməz (axı belə hallarda bir qayda olaraq, qanuni qüvvəyə minmiş və hətta icra olunmuş məhkəmə aktlarının hüquqi qüvvəsi apellyasiya şikayətinin verilməsi ilə faktiki olaraq inkar olunur).

Hesab edirik ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 360-cı maddəsinin təklif etdiyimiz yeni redaksiyası, qanuni qüvvəyə minmiş (yəni qənamənin elan olunmasından 1 ay keçdikdən sonra) ancaq buraxılmış prosesual müddətin bərpası yolu ilə apellyasiya şikayətinin verilməsi qaydasını nəzərdə tutduğundan, MPM-in 357.2-ci maddəsi ilə bağlı şərh edilən problemin də ortadan qaldırılmasına kömək edə bilər.

Fikrimizcə, apellyasiya şikayəti vermə müddətinin bərpası institutu da hüquqi müəyyənlik prinsipinin işığında nəzərdən keçirilməlidir. Hal-hazırda bu instituta dair qaydalar Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosesual Məcəlləsinin 133-cü maddəsində elə formulə edilib ki, faktiki olaraq məhkəmə qətnaməsinin qüvvəyə minməsindən çox uzun, hətta illərlə ölçülən müddət keçdikdə belə müddətin bərpa edilməsi yolu ilə qanuni qüvvəyə minmiş və icra olunmuş məhkəmə qətnamələrinə təkrar baxılmasına şərait yaradır. Belə vəziyyət qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktları əsasında formalaşan hüquq münasibətlərinin sabitliyinə, yəni cəmiyyətin ümumi maraqlarına xələl gətirməyə bilməz. Hesab edirik ki, bu maraqların gözlənilməsi naminə, apellyasiya şikayətinin verilməsi müddətinin bərpası ilə bağlı müəyyən məhdudiyyətlərin nəzərdə tutulması məqsədəuyğun olardı. Bəzi ölkələrin qanunvericilik təcrübəsində belə məhdudiyyətlərə rast gəlinir. Məsələn, Rusiya Federasiyasının Arbitraj Prosesual Məcəlləsində təsbit edilən qaydalara görə məhkəmə qətnamələrindən apellyasiya və kassasiya şikayətləri vermə müddətləri buraxıldıqda, həmin müddətlərin bərpası haqqında ərizələrlə ancaq qətnamələrin qüvvəyə minməsindən sonrakı 6 ay ərzində müraciət etmək olar. Bu müddət keçdikdən sonra müddətin bərpa edilməsi məsələsinə baxılması mümkün deyil (RF APM, maddələr 117, 259, 276)[13].

Göstərilən əsaslara görə, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinə aşağıdakı məzmununda 133.2-ci maddənin əlavə edilməsini, hazırki 133.2 və ondan sonra gələn maddələrin sıra nömrələrinin müvafiq olaraq dəyişdirilməsini məqsədəuyğun sayırıq:

«məhkəmə aktlarından apellyasiya instansiyası məhkəməsinə şikayət vermək üçün bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş müddətlər buraxıldıqda, müddətin bərpası haqqında ərizələr mübahisələndirilən məhkəmə aktının qanuni qüvvəyə minməsindən sonra 6 ay ərzində verilməlidir. Bu müddətdən sonra verilən ərizələr geri qaytarılır».

İstifadə edilmiş normativ aktların və ədəbiyyatın siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2009-cu il.
2. Cavid Nurəddin oğlu İsmayılzadənin şikayəti ilə əlaqədar bəzi məhkəmə aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair» Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 13 fevral 2007-ci il tarixli qərarı. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi qərarlarının toplusu. «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, Bakı, 2008-ci il.
3. İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarları. Məhkəmənin rəsmi internet sahifəsi: www.echr.coe.int
4. Rusiya Federasiyasının Arbitraj Prosessual Məcəlləsi. www.apk-rf.ru internet sahifəsindən.
5. РљоРјРјePSC,aCTБPёPNё Рe P“CTБaP¶¶PpaPSCГPеоPјCђ PіCTБoCђeCГCђCђaP»CHБPSoPјCђ PеоPђеPеCГCђ P оCГCђPёPNёCђPеоPNё PaePђеCTБaCђPёPё (PіoCђC,aC,ePNёPSC«PNё)/ PұoPђ CTБePђ. P“.A.P–PёP»PёPSa, - 3-e PёP·Pђ., PіeCTБeCTБaP±. Pё PђoPі. - Pњ.: PђPљ P’eP»P±Pё, 2006

[1] İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin rəsmi internet sahifəsi: www.echr.coe.int

[2] İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin rəsmi internet sahifəsi: www.echr.coe.int

[3] Həmin mənbədə

[4] Həmin mənbədə

[5] Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi qərarlarının toplusu. «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, Bakı, 2008-ci il., səh.831

[6] Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2009.

[7] Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2009.

[8] Həmin mənbədə

[9] РљоРјРјePSC,aCTБPёPNё Рe P“CTБaP¶¶PpaPSCГPеоPјCђ PіCTБoCђeCГCђCђaP»CHБPSoPјCђ PеоPђеPеCГCђ P оCГCђPёPNёCђPеоPNё PaePђеCTБaCђPёPё (PіoCђC,aC,ePNёPSC«PNё)/ PұoPђ CTБePђ. P“.A.P–PёP»PёPSa, - 3-e PёP·Pђ., PіeCTБeCTБaP±. Pё PђoPі. - Pњ.: PђPљ P’eP»P±Pё, 2006, səh. 420

[10] РљоРјРјePSC,aCTБPёPNё Рe P“CTБaP¶¶PpaPSCГPеоPјCђ PіCTБoCђeCГCђCђaP»CHБPSoPјCђ PеоPђеPеCГCђ P оCГCђPёPNёCђPеоPNё PaePђеCTБaCђPёPё (PіoCђC,aC,ePNёPSC«PNё)/ PұoPђ CTБePђ. P“.A.P–PёP»PёPSa, - 3-e PёP·Pђ., PіeCTБeCTБaP±. Pё PђoPі. - Pњ.: PђPљ P’eP»P±Pё, 2006, səh. 625, 650

[11] Həmin mənbədə, səh. 426

[12] Həmin mənbədə, səh. 652

[13] ACTБP±PёC,CTБaP¶¶PSC«PNё PіCTБoCђeCГCђCђaP»CHБPSC«PNё PеоPђеPеCГ P оCГCђPёPNёCђPеоPNё PaePђеCTБaCђPёPё. www.apk-rf.ru

Allahverdiyev Əli Kərim oğlu

Ali Məhkəmənin sədr müavini vəzifəsini icra edən

Vakant hakim vəzifələrinə namizədlərin seçim prosesi davam edir

Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin hazırlıqlı hakim kadrları ilə formalaşdırılması prosesinin növbəti mərhələsi başlanmışdır.

Məhkəmələr və hakimlər haqqında Azərbaycan Respublikasının 10 iyun 1997-ci il tarixli qanununa müvafiq əlavə və dəyişikliklərin edilməsi, Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında Azərbaycan Respublikasının 28 dekabr 2004-cü il tarixli qanununun qəbul olunması, həmçinin Hakimlərin Seçki Komitəsi haqqında əsasnamənin, Vakant hakim vəzifəsinə hakim olmayan namizədlərin seçilməsi qaydalarının təsdiq edilməsi ilə vakant hakim vəzifələrinə namizədlərin seçilməsinə dair ən yüksək standartlara cavab verən yeni prosedurlar müəyyən olunmuş, seçkinin uğurla həyata keçirilməsi üçün Hakimlərin Seçki Komitəsi formalaşdırılmışdır.

Bundan sonrakı dövrdə zərurət yarandıqca artıq yeni qaydalara uyğun olaraq vakant hakim vəzifəsinə namizədlərin seçimi həyata keçirilir.

Həmin vaxtdan indiyədək iki seçim prosesi təşkil olunub keçirilmişdir. 2005-ci ilin fevral ayında başlayan ilk prosesdə təqribən 1000 nəfər namizəd vakant hakim vəzifələri uğrunda müsabiqəyə qatılmışdı. Çoxmərhələli imtahanlar nəticəsində cəmi 55 nəfər namizəd yüksək hakim vəzifəsinə layiq görüldü. Həmin imtahanlarda 21 nəfər namizəd də Naxçıvan Muxtar Respublikasından iştirak edirdi. Onlardan 3 nəfəri, o cümlədən test üsulu ilə keçirilən yazılı imtahanda 91 bal toplamaqla ən yüksək nəticə göstərmiş Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin

əməkdaşı Əhliman Xıdırov müsabiqənin bütün sınaqlarından çıxaraq muxtar respublikanın müvafiq birinci instansiya məhkəmələrinə hakim vəzifəsinə təyin olunmuşlar.

İkinci seçim prosesi 2007-ci ilin oktyabr ayında test imtahanının keçirilməsi ilə başladı. Həmin müsabiqədə təqribən 700 nəfər namizəd iştirak edirdi. Sonda namizədlərdən 102 nəfəri bütün imtahanlardan uğurla keçdiklərinə görə hakim vəzifələrinə təyin olundular. Bu seçim prosesində də Naxçıvan Muxtar Respublikasından olan namizədlər iştirak edirdilər. Müsabiqəyə Naxçıvan Muxtar Respublikasının müxtəlif orqanlarında fəaliyyət göstərən 28 nəfər hüquqşunas qatılmışdı. Onlardan 8 nəfəri müsabiqənin nəticələrinə görə hakim vəzifəsinə layiq görülüb, muxtar respublikanın müxtəlif birinci instansiya məhkəmələrinə təyin olundular.

Hal-hazırda davam etməkdə olan üçüncü seçim prosesi ötən ilin sonunda başlanmışdır. Dörd ay sürən namizədlərin sənədlərinin qəbulu mərhələsi aprel ayının 15-də başa çatdı. Hazırkı müsabiqədə iştirak etmək üçün 440 nəfər hüquqşunas Hakimlərin Seçki Komitəsi tərəfindən seçim prosesinə buraxılmışdı. Onların içərisində 11 nəfər də Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəaliyyət göstərən hüquqşunas var idi. Məhkəmə - Hüquq Şurasının qərarına əsasən müsabiqənin ilk sınağı - test üsulu ilə imtahan 7 may 2009-cu ildə ölkəmizin paytaxtında - Bakı İdman Sarayında baş tutdu. İmtahanın gedişini izləyən bir çox beynəlxalq qurumların, qeyri - hökumət təşkilatlarının və mətbuat nümayəndələrinin müşahidələrinə görə, müsabiqənin bu mərhələsi tam şəffaf şəraitdə keçirilmiş, bütün namizədlərə öz biliklərini göstərmələri üçün işgüzar şərait yaradılmış, bərabər şərtlər təmin olunmuşdur. İmtahandan demək olar ki, dərhal sonra həmin auditoriyada testin nəticələri elan olunmuşdur. Nəticədə 60 və daha çox bal toplayan 213 nəfər namizəd müsabiqənin növbəti mərhələsində - yazılı imtahanın ikinci fazasında iştirak etmək hüququ qazandılar. Növbəti mərhələyə keçənlər sırasında 5 nəfər namizəd Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaşayıb - fəaliyyət göstərən şəxslərdir.

Hazırkı müsabiqədə testdən sonra əldə olunan nəticələr onu deməyə əsas verir ki, həm bütövlükdə ölkə, həm də Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə namizədlərin hazırlıq səviyyəsi əvvəlki seçim proseslərində olduğundan daha yüksəkdir. Əgər birinci müsabiqə zamanı keçirilən testdən sonra təqribən 1000 nəfərdən yalnız 223 nəfəri (22,3%-i), ikinci testdən sonra isə 700 namizəddən 307 nəfəri (43,8%-i) 60 və daha çox bal toplayaraq növbəti mərhələyə adlaya bilmişdilsə, hazırkı müsabiqə zamanı keçirilən test imtahanı nəticəsində 440 namizəddən 213 nəfəri, yəni ölkə üzrə namizədlərin 48,4%-i növbəti mərhələyə keçə bilmişlər.

Naxçıvan Muxtar Respublikasından bu üç müsabiqəyə qatılan vakant hakim vəzifələrinə namizədlərlə bağlı həmin təhlili aparsaq eyni nəticələri müşahidə edəcəyik. Belə ki, 2005-ci ilin fevralında başlayan ilk müsabiqədə iştirak etmək üçün Naxçıvan Muxtar Respublikasından Hakimlərin Seçki Komitəsinə müraciət edən 21 nəfərdən yalnız 6 namizəd (28,5%-i) test imtahanından keçə bilmişdi. İkinci müsabiqə zamanı 2007-ci ilin oktyabr ayında baş tutan test zamanı müsabiqəyə qatılan 28 nəfərdən 12 nəfəri, yəni namizədlərin 42,8%-i növbəti mərhələdə iştirak etmək hüququ qazanmışdı. Sonuncu müsabiqədə isə əvvəlkilərə nisbətən daha az namizəd iştirak etsə də, onlardan daha çoxu - 45,4%-i (11 namizəddən 5 nəfəri) yüksək nəticə göstərərək müsabiqənin növbəti mərhələsinə buraxılmışlar.

Həmişə olduğu kimi, bu müsabiqədə də Naxçıvan Muxtar Respublikasından olan namizədlərin böyük bir hissəsini məhkəmə işçiləri təşkil edir. Birinci müsabiqəyə 4 nəfər (namizədlərin 19%-i), ikinci müsabiqəyə 11 nəfər (namizədlərin 39,2%-i) məhkəmə işçisi qatılmışdı. Hazırkı müsabiqəyə qatılan 11 namizəddən isə 5 nəfəri, yəni 45,4%-i məhkəmələrdə müxtəlif vəzifələrdə fəaliyyət göstərən şəxslərdir. Test

imtahanında uğur qazanan 5 nəfər namizəddən də 2 nəfəri məhkəmə orqanlarında fəaliyyət göstərir (Naxçıvan MR Ali Məhkəməsi aparatının rəhbəri Mehman Allahverdiyev və Naxçıvan MR Hərbi Məhkəməsində məhkəmə nəzarətçiləri bölməsinin rəisi İlham İbrahimov). Növbəti mərhələyə keçən digər üç nəfər namizəddən biri vəkil (Naxçıvan Şəhər Hüquq Məsləhətxanasının vəkili Əsəd Rəcəbov), digəri isə Naxçıvan MR Ombudsman aparatının əməkdaşdır (Emin Aslanov). Namizədlərdən biri 5 ildən artıq hüquq stajı olan, lakin hal-hazırda müvəqqəti olaraq işləməyən şəxsdir (Yunis Rüstəmov).

Qeyd olunan namizədlər müsabiqənin mühüm etaplarından birini keçsələr də, qarşıda onları hələ bir çox sınaqlar gözləyir. Növbəti mərhələ isə yazılı imtahanının ikinci fazasıdır. Onlara bu imtahanda, bütövlükdə müsabiqədə uğurlar arzulayırıq.

İldırım İmran oğlu Vəliyev

Naxçıvan MR Hərbi Prokurorluğunun İstintaq Şöbəsinin müstəntiqi

Rəisin tabeliyində olan şəxsi döyməsi və ya ona işgəncə verməsi cinayətini təsbit edən Azərbaycan Respublikası CM-in 331.3-cü maddəsi haqqında düşüncələr

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 331.3-cü maddəsi rəisin tabeliyində olan şəxsi döyməsi və ya ona işgəncə verməsi cinayətinə görə məsuliyyət müəyyən edir. Təcrübədə həmin maddənin tətbiqi bir çox hallarda suallar doğurur:

___ döymə dedikdə, hansı hərəkətlər başa düşülür;

___ döymə və işgəncə vermə zərərçəkənin sağlamlığına ziyanın vurulması, özünü öldürmə həddinə çatdırılması ilə nəticələnərsə, əməl necə tövsif olunmalıdır;

___ döymə cinayətinin təkrarən, bir qrup şəxs tərəfindən və ya bir neçə şəxsə qarşı törədilməsi əməlin tövsifinə təsir edirmi?

Bu məsələni araşdırmaq və qoyulan sualları da cavablandırmaq üçün döymə və ya işgəncə vermə cinayətinin yeni Cinayət Məcəlləsində ayrıca normada təsbit edilməsindək olan vəziyyəti xatırlamaq, CM-in 331.3-cü maddəsi ilə həmin Məcəllənin şəxsiyyət əleyhinə cinayətlər bölməsində döymə cinayətini təsbit edən 132-ci maddəsi arasında müəyyən müqayisələr aparmaq lazımdır.

Azərbaycan Respublikasının 01 sentyabr 2000-ci ilədək qüvvədə olmuş Cinayət Məcəlləsində rəisin tabeliyində olan şəxsi döyməsi və ya işgəncə verməsi hakimiyyətdən sui-istifadə etmə, hakimiyyət həddini aşma və ya hakimiyyətdən istifadə etməmə cinayətlərini təsbit edən normada (maddə 255) hakimiyyət həddini aşma cinayətini təşkil edən müxtəlif məzmunlu hərəkətlərdən biri kimi göstərilirdi.

Əsas (sadə) tərkib CM-in 255-ci maddəsinin «a» bəndində təsbit edilir və bu əməllərə görə 5 ilədək azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulurdu.

CM-in 255-ci maddəsinin «b» bəndi həmin maddənin «a» bəndində təsbit edilən əməllərin, yəni o cümlədən döymədə və yaxud işgəncə vermədə ifadə olunun hakimiyyət həddini (qulluq səlahiyyətini) aşmanın ağır nəticələrə səbəb olduğu hallara görə məsuliyyət müəyyən edir və təbii olaraq, belə əməllərə görə daha sərt cəza - 3 ildən 10 ilədək azadlıqdan məhrum etmə nəzərdə tuturdu[1].

Beləliklə, CM-in 255-ci maddəsinin quruluşu ağırlaşdırıcı hallar olmadan törədilən döymə və işgəncə vermə ilə yanaşı zərərçəkənin özünü öldürməsi, xəsarətlərin yetirilməsi ilə nəticələn, və yaxud bir neçə şəxsə qarşı törədilmiş belə cinayətlərin həmin maddə ilə (onun müxtəlif bəndləri ilə) tövsif edilməsinə imkan verir, təqsirkarın törədilən əmələ uyğun olaraq cəzalandırılmasını təmin edirdi.

Eyni zamanda, CM-in 255-ci maddəsi hakimiyyət həddini (qulluq səlahiyyətini) aşma cinayətini onun məzmununu təşkil edən hərəkətlər çoxluğunu göstərmədən təsbit etdiyinə görə, bu norma ilə yalnız döymədə və yaxud işgəncə vermədə ifadə olunan hakimiyyət həddini aşma deyil, həm də rəisin tabeliyində olan şəxsə qarşı işlətdiyi digər zorakılıq hərəkətləri tövsif olunurdu (əgər əməlin başqa maddə ilə tövsifi üçün əsaslar yox idisə).

Beləliklə zorakılıq hərəkətinin konkret məzmunundan (vurulan zərbələrin sayından, meydana gələn nəticələrdən və s.) asılı olaraq əməlin tövsifi prosesində həmin dövrdə problemlər yaranmırdı. Çünki, qeyd etdiyimiz kimi, CM-in 255-ci maddəsi bütün uyğun hallara tətbiq edilə bilən norma şəkildə formulə edilmişdi.

Hərbi hissələrdə döymə və işgəncə vermə hallarına qarşı mübarizəni gücləndirmək məqsədi yeni Cinayət Məcəlləsi qəbul olunarkən bu cinayət tərkiblərinin ayrıca normada verilməsini (maddə 331.3) zəruri etmişdir.

Bununla yanaşı, yeni Qanuna da «hakimiyyətdən sui-istifadə etmə, hakimiyyət həddini aşma və ya hakimiyyətdən istifadə etməmə» cinayətlərini təsbit edən 341-ci maddə daxil edilmiş və əvvəlki Cinayət Məcəlləsinin 255-ci maddəsində olduğu kimi, 341-ci maddədə də sadə təkibdə sadalanan əməllərin ağır nəticələrə səbəb olması tövsifedici əlamət kimi göstərilmişdir[2].

Və problem də ondan irəli gəlir ki, CM-in 255-ci maddəsi döymə və ya işgəncə vermə cinayətlərini nəzərdə tutub, bunların ağır nəticələrə səbəb olduğu hallara da şamil edildiyi halda, həmin cinayəti ayrıca təsbit edən yeni Cinayət Məcəlləsinin 331.3-cü maddəsi yalnız sadə tərkibi nəzərdə tutur və döymə (işgəncə vermə) cinayətinin zərərli və yaxud ağır nəticələrə səbəb olduğu halları əhatə etmir.

Bu səbəbdən bir çox təcrübi işçilər döymə və ya işgəncə vermə cinayətinin kriminal nəticələrə (məsələn, zərərçəkənin sağlamlığına müxtəlif dərəcəli zərərin vurulmasına) səbəb olduğu hallarda, nəticənin ağırlığından asılı olaraq, əməlin zərərli və yaxud ağır nəticələrə səbəb olmaqla hakimiyyət həddini aşma kimi CM-in 341.1 və ya 341.2.3-cü maddələri ilə tövsifini təklif edirlər.

Lakin təcrübə göstərir ki, problemin bu qaydada həlli variantı hamılıqla qəbul edilmir. Çünki, hesab olunur ki, Azərbaycan Respublikası CM-in 341-ci maddəsi rəisin hakimiyyət həddini aşması cinayətini ümumi şəkildə təsbit etdiyi halda, Məcəllənin 331.3-cü maddəsi hakimiyyət həddini aşmanın xüsusi halını - döymə və işgəncə verməni nəzərdə tutur. Yəni, bir-birinə münasibətdə CM-in 341-ci maddəsi ümumi, 331.3-cü maddəsi isə xüsusi norma şəklində çıxış edir. CM-in 17.4-cü maddəsinin mənasına görə isə ümumi və xüsusi normanın rəqabəti vəziyyətində xüsusi norma tətbiq olunur.

Odur ki, döymə cinayəti baş verdikdə, onun meydana gətirdiyi nəticələrdən asılı olmayaraq, əməlin ümumi norma ilə (CM-in 341-ci maddəsi ilə) tövsifi istisna olunur.

Onların fikrincə, belə vəziyyətlərdə əməlin xüsusi normada (331.3-cü maddədə) təsbit edilməsindən, lakin bu normanın dispoziyasının hərəkətin səbəb olduğu kriminal nəticələri əhatə etməməsi faktından çıxış etmək lazımdır. Yəni, sağlamlığa hər hansı zərərin vurulması və yaxud zərərçəkənin özünü öldürmə həddinə çatdırılması ilə nəticələn döymə və ya işgəncə vermə Cinayət Məcəlləsinin 331.3-cü maddəsi ilə yanaşı, yetirilən zərərdən və onun ağırlıq dərəcəsiindən asılı olaraq, cinayətlərin məcmuusu qaydasında həm də CM-in 125, 126, 127, 128-ci maddələri ilə tövsif olunmalıdır. Burada eyni bir hərəkətlə Cinayət Qanunu ilə qorunan müxtəlif obyektlərə qəsd edilməsinin tipik halı meydana gəlir: bir tərəfdən hərbi xidmət qaydaları ziyan çəkir, digər tərəfdən isə şəxsin həyat və sağlamlığına zərər vurulur.

Lakin, məsələnin göstərilən qaydada həllini də tamamilə uğurlu saymaq olmaz. Çünki, misal üçün, cinayət əməlini CM-in 331.3-cü maddəsi ilə yanaşı həm də 128-ci maddə ilə tövsif edərkən o hal əsas götürülür ki, birinci norma törədilən əməli tam əhatə etmir. Maddələrin sanksiyalarını müqayisə etdikdə isə, görürük ki, CM-in 331.3-cü maddəsi 128-ci maddənin sanksiyası ilə müqayisədə çox sərtidir. Məcəllənin 331.3-cü maddəsində təsbit edilən (dispoziziyaya əsasən, hər hansı xəsarətlə nəticələnməyən) döymə və ya işgəncə verməyə görə 3 ildən 7 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulduğu halda, sağlamlığa yüngül zərər vurma (o cümlədən, döyməklə) üç yüz manatadək miqdarda cərimə və ya bir ilədək müddətə islah işləri ilə cəzalandırılır. Belə çıxır ki, sanksiyanın sərtliyi baxımından cinayət-hüquq norması kriminal əməli kifayət qədər nəzərə alsa da, əməlin əlavə maddə ilə tövsif edilməsinə zərurət yaranır. Və qəribəsi odur ki, həmin əlavə maddə zərərli nəticələrə səbəb olan eyni əmələ görə daha yumşaq cəza tədbiri müəyyən edir. Cinayət Məcəlləsinin 127-ci maddəsi ilə də bağlı eyni vəziyyət yaranır, çünki 331.3-cü maddə ilə (sadə döymə ilə) müqayisədə CM-in 127.1 və 127.2-ci maddələrinin sanksiyaları az ağır zərər vurma ilə nəticələn zorakılığa, yəni, o cümlədən döyməyə (işgəncə verməyə) görə daha yumşaq cəzalar nəzərdə tutur.

Bu cürə vəziyyətin meydana gəlməsini əsas tutan bəzi təcrübə işçilər belə fikir irəli sürürlər ki, qanunvericinin CM-in 331.3-cü maddəsinin dispoziyasında döymənin (işgəncə vermənin) səbəb ola biləcəyi nəticələri (sağlamlığa zərər vurma) xüsusi olaraq göstərməməsi belə halların birmənalı olaraq 331.3-cü maddənin dispoziyasından kənara çıxması anlamına gəlmir. CM-in 331.3-cü maddəsinin sanksiyasının CM-in 128 və 127-ci maddələrinin sanksiyalarından daha sərt olması onu göstərir ki, qanunverici 331.3-cü maddənin dispoziyasında döymə cinayətinin yüngül və az ağır zərər vurma ilə nəticələndiyi halları artıq nəzərə almışdır. Döymənin səbəb ola biləcəyi zərərli nəticələrin cinayət tərkibinin əlaməti qismində xüsusi olaraq göstərilməməsi o deməkdir ki, qanunverici bu nəticələrə əhəmiyyət vermədən (onları cinayət tərkibinin zəruri elementləri qismində görməyərək) cinayət tərkibini formulə edir və doğurduğu nəticələrdən asılı olmayaraq bütün döymə (işgəncə vermə) hallarının CM-in 331.3-cü maddəsi ilə tövsif edilməsini zəruri sayır. Odur ki, yalnız CM-in 331.3-cü maddəsinin sanksiyası kifayət etmədikdə, məsələn döymə sağlamlığa ağır zərər vurma ilə nəticələndikdə (CM-in 126-cı maddəsi), və yaxud döymənin nəticəsi tamamilə başqa

bir cinayətin tərkibini yaratdıqda (maddə 125), əməl cinayətlərin məcmuusu qaydasında tövsif edilməli, yüngül və yaxud az ağır zərər verməyə səbəb olan döymə (işgəncə vermə) isə müstəsna olaraq CM-in 331.3-cü maddəsi ilə tövsif olunmalıdır.

Bu mövqə tərəfdarları fikirlərini əsaslandırmaq üçün Cinayət Məcəlləsinin 329-cu maddəsində təsbit edilən cinayət tərkibini göstəriirlər. Baxmayaraq ki, əsas tərkibi nəzərdə tutan CM-in 329.1-ci maddəsində rəisə, habelə hərbi qulluq vəzifəsini yerinə yetirən digər şəxsə müqavimət göstərmə, zor tətbiq etmə ilk baxışdan zərərli nəticələri əhatə etməyən əməllər kimi təsbit edilir, bu hərəkətlərlə zərərçəkənin sağlamlığına yüngül zərər vurulduqda CM-in 329.1-ci maddəsi ilə 128-ci maddəsinin məcmuusu yaranmır və cinayət əməli yalnız 329.1-ci maddə ilə tövsif edilir. Çünki, CM-in 329.2.3-cü maddəsində sağlamlığa ağır və az ağır zərər vurulmaqla törədilən müqavimət göstərməyə (zor tətbiq etməyə) görə məsuliyyət müəyyən edildiyindən, aydın olur ki, 329.1-ci maddədə birbaşa ifadə olunmasa da, burada yer alan cinayət tərkibi yüngül zərər vurma kimi kriminal nəticəni də əhatə edir. Cinayət Məcəlləsinin 331.3-cü maddəsi ilə bağlı məsələdə isə həmin maddənin sanksiyasının CM-in 128 və 127-ci maddələrinin sanksiyaları ilə müqayisədə daha yumşaq olması 331.3-cü maddədə göstərilən cinayət tərkibinin yüngül və az ağır zərər verməyə səbəb olan döymə cinayətlərini də əhatə etməsi haqqında nəticəyə gəlmək üçün əsas yaradır.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, döymə cinayətini təşkil edən hərəkətlər barədə də təcrübədə vahid mövqə yoxdur. Bəziləri «döymə» cinayətini zərərçəkənə vurulan zərbələrin sayından asılı olmayaraq ona fiziki ağrıların yetirilməsi məqsədi ilə tətbiq edilən zorakılıq hərəkətləri kimi təfsir edirlər. Onlar hesab edirlər ki, şəxsə fiziki ağrı, bəzən isə nəinki ağrı, hətta müxtəlif dərəcəli xəsarətlər bir zərbə və ya başqa zorakılıq hərəkəti ilə (məsələn, qolun burulması, boynun sıxılması, bərk əşyanın atılması) ilə də yetirilə bilər. Döymə cinayətini təhqirdən (CM-in 331.2-ci maddəsi) fərqləndirən əsas cəhətlərdən biri məhz fiziki ağrıların yetirilməsi amili olduğundan, eyni zamanda rəisin tabeliyində olan şəxsə qarşı işlətdiyi qolun burulması, bir zərbənin vurulması, əşyanın atılması kimi digər zorakılıq hərəkətlərini, o cümlədən bu hərəkətlərlə zərərçəkənin sağlamlığına zərərin vurulmasını CM-in hərbi xidmət əleyhinə cinayətər fəslinin hər hansı bir norması xüsusi olaraq nəzərdə tutmadığından, həmin əməllərin hamısı döymə kimi qiymətləndirilib, Məcəllənin 331.3-cü maddəsi ilə tövsif olunmalıdır. Bu cürə zorakılıq hərəkətləri nəticəsində zərərçəkənin sağlamlığına ağır zərər vurulduqda və yaxud zərərçəkən özünü öldürmə həddinə çatdırıldıqda isə əməl cinayətlərin məcmuusu qaydasında həm də CM-in 126 və 125-ci maddələri ilə tövsif olunmalıdır.

Lakin demək olmaz ki, məsələyə bu cürə yanaşma hamını qane edir. Bir çox təcrübə işçilər hesab edirlər ki, döymə cinayətinə dair hüquq nəzəriyyəsində artıq çoxdan bəri formalaşmış mövqedən çıxış edilməlidir. Ədəbiyyatda isə «döymə» tək zərbənin vurulması, qolun burulması, əşyalar vasitəsi ilə ağrıların yetirilməsi kimi zorakılıq hərəkətlərini əhatə edən əməl kimi səciyyələndirilmir. Məsələn, professor F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə hazırlanmış Cinayət Məcəlləsinin komentariyasında qeyd olunur ki, «döymə dəfələrlə, çoxlu zərbələrin yetirilməsi ilə xarakterizə olunur»[3]. Əslində qanunverici də «döymə»nin fiziki ağrıların yetirilməsinə səbəb olan digər zorakılıq hərəkətlərindən fərqli cinayət olmasından çıxış edir. Belə olmasaydı Cinayət Məcəlləsinin 132-ci maddəsinin dispozisiyasında döymə əməli «və ya» bağlayıcısı ilə «sair zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə» əməlidən ayrılmazdı[4].

Ədəbiyyatda döymə iki və daha çox zərbələrin vurulması ilə fiziki ağrının yetirilməsi kimi təfsir edildiyi halda, yuxarıda qeyd etdiyimiz zorakılıq formaları döymədən fərqli olan «sair zorakı hərəkətlər» kimi səciyyələndirilir. Məsələn, istinad etdiyimiz Cinayət Məcəlləsinin kommentariyasında göstərilir ki, «sair zorakı hərəkətlər dedikdə, zərərçəkmiş şəxsə tək-tək zərbələrin vurulması, onun çimdiklənməsi, qolunun burulması, badalaq verilərək yığılması, müxtəlif əşyalardan, habelə bitki (məsələn gicitkandan, tikanlı bitkilərdən və s.) və heyvanlardan (itdən, arıdan və s.) istifadə etməklə ona qarşı digər ağrıverici hərəkətlər edilməsi başa düşülməlidir»[5].

Sair zorakı hərəkətləri «döymə» cinayətinin tərkibində görməyənlər, bir tərəfdən bu hala, digər tərəfdən isə qanunvericinin hakimiyyət həddini aşma kimi təzahür edən kriminal əməllər

çoxluğundan yalnız döyməni və işgəncə verməni ayıraraq bunları xüsusi normada (CM-in 331.3-cü maddəsində) təsbit etməsinə əsaslanaraq, belə hesab edirlər ki, «döymə» kimi qəbul edilməyən bütün digər zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə cinayətlərinə (o cümlədən zərərçəkənin sağlamlığına zərərin vurulması ilə nəticələnən hallara) həmin əməlləri «rəisin hakimiyyət həddini (qulluq səlahiyyətini) aşması» adı altında təsbit edən Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin ümumi norması, yəni 341-ci maddəsi tətbiq edilməlidir.

Onların məntiqi belədir: bir halda ki, «sair zorakı hərəkətlər» «döymə» deyil, və qanunverici hakimiyyət həddini aşmaqla hərbi rəis tərəfindən törədilən cinayətlər sırasından yalnız döymə və işgəncə verməni ayırıb xüsusi normada təsbit etmişdir, deməli döymə sayılmayan, lakin hər bir halda rəisin hakimiyyət həddini aşması kimi təzahür edən sair zorakı hərəkətlər əvvəl, yəni döymə cinayəti ayrıca maddədə təsbit edilənə qədər olduğu kimi, rəisin hakimiyyət həddini aşması cinayətlərindən biri olaraq qalır, yəni məhz CM-in 341-ci maddəsinin təsiri altına düşür. Məsələn, bir zərbənin vurulması, qolun burulması və sair bu kimi zorakı hərəkətlər xəsarətlə nəticələnmədikdə, və yaxud zərərçəkənin sağlamlığına yüngül, az ağır zərərin vurulmasına səbəb olduqda, həmin əməllər əhəmiyyətli zərərin vurulması əlaməti üzrə CM-in 341.1-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir. Bu zorakı hərəkətlərin nəticəsi sağlamlığa ağır zərərvermə, və yaxud bir neçə şəxsin sağlamlığına az ağır zərərvermə və ya özünü öldürmə həddinə çatdırma olarsa, onda təqsirkarın cinayət əməlləri ağır nəticələrə səbəb olma əlaməti üzrə CM-in 341.2.3-cü maddəsi ilə tövsif olunacaqdır (sadəcə, 341.2.3-cü maddə sanksiyanın ciddiliyi baxımından sağlamlığa ağır zərərverməni əhatə etmədiyindən, əməl cinayətlərin məcmuusu qaydasında həm də CM-in 126-cı maddəsi ilə tövsif ediləcək).

Bu mövqə də kifayət qədər əsaslı görsənməsinə baxmayaraq, qüsurlardan xali deyil. Burada əsas problem ondadır ki, döymənin CM-in 331.3, fiziki ağrıya səbəb olan sair zorakı hərəkətlərin isə CM-in 341-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi zamanı haqq - ədalət, bərabər şərtlərdə olan şəxslərə - bərabər münasibət prinsipi pozulur. Çünki mahiyyət baxımından eyni olan əməllər (hər iki halda fiziki ağrının yetirilməsi ilə müşayiət olunan hərəkətlər), məsələn üç zərbə ilə sağlamlığa yüngül zərərin vurulması və həmin zərərin bir zərbə və yaxud qolun burulması ilə yetirilməsi müxtəlif maddələrlə tövsif olunmaqla çox fərqli cəza tədbirlərinə səbəb olacaq: döymə kimi qiymətləndirilən birinci əmələ görə CM-in 331.3-cü maddəsi əsasında 3 ildən 7 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası, sair zorakı hərəkətlər kimi səciyyələndirilən ikinci qrup hərəkətlərə görə isə ən çoxu 3 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilə bilər.

Başqa bir misala müraciət edək. Yuxarıda qeyd etmişdik ki, bir çox təcrübi işçilər hesab edirlər ki, döymə nəticəsində zərərçəkənin sağlamlığına az ağır zərər vurulduqda, rəisin hərəkətləri cinayətlərin məcmuusu qaydasında CM-in 331.3 və 127-ci maddəsi ilə tövsif olunmalıdır. İndi təsəvvür edək ki, həmin xəsarət birinci halda 3 yumruq zərbəsi, ikinci halda isə 1 təpik və yaxud silahdan qəsdən atəş açılmaqla yetirilmişdir. Gətirilən misalda döymə sayılan birinci əməl CM-in 331.3 və 127-ci maddələri ilə tövsif olunmaqla birmənalı olaraq daha ağır məsuliyyət doğuracaqdır. İkinci qrup əməllər isə istər bir, istərsə də bir neçə zərərçəkənə qarşı törədildikdə yalnız CM-in 341.1 və ya 341.2.3-cü maddələri ilə tövsif edilməklə daha yumşaq cəzalara səbəb olacaq.

Gətirilən misallarda faktiki olaraq eyni əməlləri törətmiş şəxslərə şərh edilən yanaşma modelinə uyğun olaraq bu qədər fərqli münasibət göstərilməsinə qanəedicilərin izah tapmaq çətindir.

Göründüyü kimi, yuxarıda CM-in 331.3-cü maddəsinin təfsirinə dair gətirilən bütün mövqelərin müəyyən hüquqi əsasları olsa da, mənfi cəhətləri də az deyil. Həmin qüsurlar heç bir yanaşmanı CM-in 331.3-cü maddəsinin tamamilə düzgün şərhini, bu yazının əvvəlində

qoyulan sualların dürüst cavablandırılması kimi qəbul etməyə imkan vermir. Hesab edirik ki, Cinayət Məcəlləsinin 331.3-cü maddəsinin indiki vəziyyətində düzgün şərhin verilməsi heç mümkün də deyil. Çünki maddənin təfsiri və tətbiqi ilə bağlı problemlər normanın özündən, onun quruluşundan irəli gəlir. Döymə (işgəncə vermə) CM-in 331.3-cü maddəsində əvvəlki Cinayət Məcəlləsində rəisin hakimiyyət həddini aşması cinayətinin 255-ci maddədə nəzərdə tutulduğu qaydada təsbit edilsəydi, yəni bu cinayətin səbəb ola biləcəyi zərərli və ağır nəticələri, təkrar və bir neçə şəxsə qarşı törədilmə hallarını ahətə edən, eyni zamanda döymə ilə yanaşı sair zorakı hərəkətləri də özündə əks etdirən norma şəklində formulə edilsəydi, onun tətbiqi zamanı hazırda yaşanan problemlər meydana gəlməzdi.

Odur ki, yuxarıda gətirilən mülahizələrdən çıxış edərək, şərh edilən cinayət tərkibinin ayrıca normada verilməsini (təhqir cinayətindən ayrılmasını) və aşağıdakı redaksiyada tərtib olunmasını məqsəduyğun hesab edirik:

«Maddə 331-1. Döymə, işgəncə vermə və ya digər zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə

331-1.1. Hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı və ya belə vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar rəisin öz tabeliyində olan şəxsi döyməsi, işgəncə verməsi və ya ona digər zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirməsi - iki ilədək müddətə hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

331-1.2. Eyni hərəkətlər:

331-1.2.1. təkrar törədildikdə;

331-1.2.2. iki və ya daha çox şəxs barəsində törədildikdə;

331-1.2.3. bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə;

331-1.2.4. silah və ya silah qismində istifadə edilən əşyaları tətbiq etməklə törədildikdə;

331-1.2.5. zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına az ağır zərər vurmaqla törədildikdə - üç ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

331-1.3. Bu Məcəllənin 331-1.1 və 331-1.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda -

beş ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.»

Hesab edirik ki, maddənin bu redaksiyada verilməsi təcrübədə təsadüf edilən döymə, işgəncə vermə, sair zorakılıq hallarının mümkün təzahür formalarını daha geniş əhatə etməyə, eyni zamanda cəzanın da törədilən əməlin ağırlığına mütənasib şəkildə təyin edilməsinə şərait yarada bilər.

İstifadə edilən normativ aktların və ədəbiyyatın siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. «Qanun» nəşriyyatı, Bakı, 2008-ci il
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (8 dekabr 1960-cı il tarixli qanun ilə təsdiq edilmiş), «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, Bakı, 1998-ci il
3. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası. F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə. «Diqesta» nəşriyyatı, Bakı, 2006-cı il

[1] Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (8 dekabr 1960-cı il tarixli qanun ilə təsdiq edilmiş), «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, Bakı, 1998-ci il

[2] Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2008

[3] Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası. F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə. «Diqesta» nəşriyyatı, Bakı, 2006-cı il, səh.302

[4] Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, Qanun, 2008

[5] Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası. F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə. «Diqesta» nəşriyyatı, Bakı, 2006-cı il, səh.302

Mehman Düyamalı oğlu Allahverdiyev

Ali Məhkəmə Aparatının rəhbəri

**«Ədalət mühakiməsinin büllur tərəzisi» mükafatı uğrunda üçüncü müsabiqənin nəticələri
və cinayət mühakiməsi sahəsində qabaqcıl metodların müəyyən edilməsi məqsədilə təşkil
olunan
yeni beynəlxalq müsabiqə haqqında**

Bülletenimizin əvvəlki buraxılışlarından birində beynəlxalq əməkdaşlığın ölkəmizin məhkəmə orqanları sisteminin, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi üzrə məhkəmə fəaliyyətinin müasirləşdirilməsinə kömək edən amillərdən olmasından və bu baxımdan Avropa Komissiyası (Avropa Birliyi) ilə Avropa Şurasının birgə təsis etdikləri «Ədalət mühakiməsinin büllur tərəzisi» mükafatı uğrunda beynəlxalq müsabiqənin əhəmiyyətindən danışmışdıq.[1]

Mülki ədalət mühakiməsi sahəsində məhkəmə fəaliyyətinin qabaqcıl metodlarının müəyyən edilməsi, mükafatlandırılması və Avropa İttifaqına, Avropa Şurasına daxil

olan ölkələrdə yayılması məqsədilə 2005-ci ildə təsis edilən bu müsabiqə artıq üçüncü dəfədir ki, keçirilir.

Əvvəlcə «Büllur tərəzi» uğrunda müsabiqənin hər il keçirilməsi nəzərdə tutulsa da, 2007-ci ildə mükafatın iki ildə bir dəfə verilməsi qərara alınmışdır.

2005-ci ildə keçirilən ilk müsabiqənin nəticələrinə görə Finlandiyanın Rovaniyemmi şəhərinin Apellyasiya Məhkəməsinin təqdim etdiyi layihə, 2006-cı ildə baş tutan ikinci müsabiqədə isə Avstriyanın Lins şəhərinin Regional Məhkəməsinin layihəsi birincilik qazanaraq «Büllur tərəzi»yə layiq görülmüşdür.

2007-ci ildə başlanan üçüncü müsabiqəyə 24 oktyabr 2008-ci ildə Avropa Mülkü Ədalət Mühakiməsi Günü münasibətilə İtaliyanın Kataniya Apellyasiya Məhkəməsində təşkil olunmuş beynəlxalq toplantıda yekun vuruldu. Ümumiyyətlə müsabiqə qaydalarına uyğun olaraq mükafatlandırma həmişə Avropa Mülkü Ədalət Mühakiməsi Günü münasibəti ilə təşkil olunan beynəlxalq tədbir çərçivəsində həyata keçirilir (Avropa Mülki Ədalət Mühakiməsi günü Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin və Avropa Komissiyasının birgə layihəsi kimi 05 iyun 2003-cü ildə təsis edilib və hər il oktyabr ayının 25-də qeyd olunur).

Kataniya şəhərində keçirilən sonuncu belə tədbirdə Avropa Komissiyasının Hüquq, Azadlıq və Təhlükəsizlik Məsələləri üzrə Baş Direktorluğunun (Avropa Birliyi) və Avropa Şurasının İnsan Hüquqları və Hüquq işləri üzrə Baş Direktorluğunun təşkil etdikləri xüsusi Jurinin əvvəlcədən (2 oktyabr 2008-ci ildə Strasburqda keçirilmiş toplantıda) 15 ölkənin təqdim elədiyi 38 layihə arasından seçdiyi 4 ən yaxşı layihə nəzərdən keçirildi. Bunlar Türkiyə, Fransa, İtaliya və Böyük Britaniyadan təqdim olunan layihələr idi. Sonda Böyük Britaniyanın Ədliyyə Nazirliyinin Hüquq Siyasəti Departamentinin təqdim etdiyi layihə qalib elan edilib baş mükafata - «Ədalət Mühakiməsinin Büllur Tərəzisi»nə layiq görüldü. Digər üç layihəyənin müəllifləri də xüsusi mükafatlarla təltif olundular.

Xüsusi mükafata layiq görülməyə Türkiyə Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinin həyata keçirdiyi layihənin mahiyyəti ondan ibarət idi ki, bu layihə çərçivəsində bütöv ölkəni əhatə edən Milli Hüquq Məlumat Sistemi yaradılmışdı.

Digər mükafatçı - Milan Mülki Məhkəməsi «Elektron Mülki Proses» layihəsinə görə təltif olunmuşdu. Bu layihənin həyata keçirilməsindən sonra artıq iddia ərizələrinin 25 faizindən çoxu Milan Mülki Məhkəməsinə elektron formada verilir.

«Büllur Tərəzi»ni qazanmış Böyük Britaniyanın Kraliçanın Məhkəmələri Xidmətinin öz ölkəsində həyata keçirdiyi novator layihə sadə, qiyməti böyük olmayan mülki iddialar üzrə barışdırma xidmətinin yaradılmasını və bu tip mübahisələrin məhkəmə dinləmələrindən kənar qaydada xüsusi olaraq təyin olunmuş barışdırıcılar vasitəsi ilə həll edilməsini nəzərdə tuturdu. Müsabiqənin təşkilatçıları bu layihəni digər Avropa Birliyi, Avropa Şurası ölkələrində də tətbiq olunmağa yarayan qabaqcıl metod kimi gördükləri üçün onun barəsində daha geniş məlumat vermək istədik.

Sözgedən layihə 2005-2006-cı illərdə üç pilot layihələrdən biri olaraq Mançester Qraflığının Məhkəməsində sınaqdan keçirilmişdi. Sınaq zamanı layihənin böyük uğur qazanması ona gətirib çıxardı ki, 2007-ci ilin aprel ayında 10 nəfər, 2007-ci ilin oktyabr ayında isə daha 8 nəfər mediator, yəni vasitəçi (barışdırıcı) təyin olundu. 2008-ci ilin may ayı üçün artıq 22 nəfər

mediator İngiltərənin və Uelsin hər hansı bir yerində məhkəməyə müraciət edən şəxslərə barışdırıcılıq xidmətini təklif edirdi.

Layihənin uğur qazanması onunla bağlı idi ki, az əhəmiyyətli mübahisələr üzrə tərəflər daha böyük məsrəflər və uzun zaman tələb edən məhkəmə dinləmələrinə müraciət etmədən, mediatorun vasitəçiliyi ilə qısa müddətdə barışıq əldə etmək, qanəedici nəticəyə gəlmək imkanı qazanırdılar. Tərəflərin mediatorla görüşü ən çoxu bir saat çəkir, əksər hallarda mübahisələr bir neçə həftə ərzində öz həllini tapırdı. Ənənəvi üz-üzə görüş üsulu ilə yanaşı mediatorlar telefon vasitəsi ilə qəbullardan da geniş istifadə edirdilər. Bu üsul ahıl, xəstə, əlil, kifayət qədər boş vaxtı olmayan və yaxud məhkəmədən uzaqda yaşayan şəxslər tərəfinədən böyük razılıqla qarşılır və geniş istifadə olunurdu.

Mediatorların xidməti təkcə məhkəməyə müraciət edən şəxslər üçün deyil, hakimlər, məhkəmə orqanları üçün də faydalı oldu. Aylarla ölçülən müddətlər ərzində az əhəmiyyətli iddialara məhkəmələrdə baxılması, bununla bağlı tam həcmdə hazırlıq işlərinin görülməsi, məhkəmə dinləmələrinin təşkili və keçirilməsi kifayət qədər böyük vəsait tələb edir, rüsumlar, məhkəmə xərclərinin əvəzi qismindən alınan məbləğlər isə həmin məsrəfləri ödəməyə kifayət eləməzdi. Mediator xidməti məhkəmələrdə həmin işlər üzrə proseslərə sərf olunan vəsaitin qənaət edilməsinə şərait yaratdı.

Məhkəmə işlərinin böyük bir hissəsini təşkil edən az əhəmiyyətli iddialar hakimlərin də vaxtını alır, onların xüsusi bilik, dərin tədqiqatlar tələb edən mühüm işlər üzərində konsentrasiya olunmalarına əngəllər yaradırdı. Layihənin nəticələrinin öyrənilməsi göstərdi ki, bu novator metod İngiltərədə və Uelsdə cəmi 12 ay ərzində təqribən 3000 saat hakim vaxtının qənaət olunmasını təmin etmişdi.

Barəsində danışdığımız metod mülki-prosessual qaydalara əsaslanırsa da, mübahisə tərəflərinə sərbəst, öz mülahizələrinə uyğun olaraq davranmaq üçün geniş imkanlar yaratması ilə fərqlənir. Mediatorun xidmətlərindən istifadədə könüllülük prinsipi tətbiq olunur. Müvafiq iddialar üzrə işləri mediatorlara hakimlər və yaxud bilavasitə tərəflərin özləri verirlər. Bu zaman müvafiq məhkəmə formulyarında qeydiyyat aparılır. Mediator tərəfləri ortaq məxrəcə gətirmək üzrə vəzifəsini həyata keçirərkən sübutların obyektiv qiymətləndirilməsi nəticəsində müəyyən etdiyi hallardan çıxış edir və tərəflərə mübahisənin uyğun həlli yollarını tapmağa kömək edir. Mediator hakimlərlə, məhkəmə administrasiyası, baxılan mübahisəyə aidiyyəti olan dövlət orqanları, digər qurumlarla əlaqəli şəkildə hərəkət etdiyi üçün onun fəaliyyəti böyük səmərə verir. Mediatorun vasitəçiliyi ilə tərəfləri qanə edən ortaq nəticə əldə olunduqda, iddia üzrə mülki iş məhkəmədə baxılmalı olan işlər siyahısından çıxarılır.

Hesab edirəm ki, təsvir edilən metod müəyyən dəyişikliklərlə Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrində də tətbiq olunmaq üçün yararlıdır. Bizdə də məhkəmələrdə baxılan iddiaların böyük bir qismini ailə-məişət zəminində yaranan, xırda məişət münaqişələrindən törəyən, həmçinin qiyməti böyük məbləğ təşkil etməyən maliyyə, əmlak xarakterli iddialar təşkil edir. Təcrübə göstərir ki, nikaha xitam verilməsi haqqında iddiaların, ər-arvad arasında olan digər mübahisələrin də bir çoxu adi məişət problemlərindən qaynaqlanır. Bu isə həmin işlərin məhkəmə proseslərində deyil, məhkəmədən kənar qaydada barışdırıcının köməkliyi ilə həllini daha məqsədəuyğun edir. Çünki aylarla davam edən, formal prosedurlara ciddi riayət olunmasını tələb edən məhkəmə prosesləri ilə müqayisədə xüsusi vasitəçinin iştirakı ilə qeyri-formal şəraitdə və üsullarla, mübahisənin ilk dövründə iddianı törədən münaqişəli vəziyyəti ortadan qaldırmaq, tərəfləri barışıq, ortaq məxrəcə gətirmək daha asandır.

Azərbaycan cəmiyyətində ailə xüsusi yer tutur və dövlət ailənin möhkəm olmasına xüsusi əhəmiyyət verir. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi məhkəmələrdə

nikahın pozulması haqqında işlərə baxılarkən mübahisə tərəflərinə barışmaq üçün 3 ay vaxtın verilməsi imkanını nəzərdə tutur (maddə 20.2). Hal-hazırda mövcud təcrübə belədir ki, məhkəmənin tərəfləri barışdırmaq üzrə fəaliyyəti bir qayda olaraq elə həmin 3 aylıq müddətin təyin edilməsi ilə bitir. Bu müddətdə barışıqın əldə olunması isə buraxılır tərəflərin öz öhdəsinə (əslində belə vəziyyəti məhkəmənin fəaliyyətini və imkanlarını hüdudlandıran formal prosedur qaydalar şərtləndirir). Lakin onu da unutmayaq ki, nikahın pozulması üçün məhkəməyə müraciət edənlər həm də münaqişə tərəfləridir. Münaqişə vəziyyətində olan şəxslərin özlərinin kənardan dəstək (münaqişənin ortadan qaldırılmasına yönələn məqsədyönlü fəaliyyət) olmadan barışıqə gəlmələri ehtimalı çox azdır. Odur ki, işə baxılmasının təxirə salındığı həmin 3 ay müddətində xüsusi vasitəçinin mübahisə tərəflərini barışdırmaq istiqamətində fəaliyyət göstərməsi barışıqın əldə olunmasına kömək edə bilər. Beləliklə, bu tip mülki işlər də birinci instansiya məhkəmələrində prosesdənkənar barışdırıcılıq fəaliyyətini həyata keçirən xidmətin təşkil olunmasını zəruri edir.

Hesab edirik ki, bu xidmətin təşkil olunması üçün məhkəmələrdə əlavə ştatların nəzərdə tutulmasına ehtiyac yoxdur. Həmin funksiyaları birinci instansiya məhkəmələrində fəaliyyət göstərən ali hüquq təhsilli məsləhətçilər, digər əlaqədar qurumların, mütəxəssislərin (məsələn, psixoloqların) köməyindən istifadə etməklə müvəffəqiyyətlə yerinə yetirə bilərlər.

Təsvir edilən metodun Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosesual Məcəlləsinin normaları ilə uzlaşması məsələsinə gəlincə, hesab edirik ki, Məcəllədə bunun qarşısını kəsən prosesual qayda yoxdur. Hətta əksinə: MPM-in 14.3-cü maddəsi geniş təfsir olunduqda sözügedən metodun tətbiqini mümkün edən əsas kimi götürülə bilər. Həmin normaya görə, «məhkəmə tərəflərə məhkəmə baxışını barışıq sazişi ilə tamamlamağı təklif etməyə borcludur». Hesab edirik ki, bu maddə birinci instansiya məhkəməsinin hakiminə imkan verir ki, iddia üzrə icraatın istənilən mərhələsində (mübahisə mahiyyəti üzrə həll olunanadək), o cümlədən işin məhkəmədə baxılmağa hazırlanması mərhələsində tərəflərə nəinki barışmaq barədə sadəcə təklif versin, eləcə də onların barışmasına şərait yaradan digər ağılabatan hərəkətləri yerinə yetirsin, yəni o cümlədən iddiaçının razılığı ilə mübahisəli məsələni barışdırıcı funksiyasını yerinə yetirən məhkəmə işçisinə versin.

Bilavasitə mübahisə tərəflərinin özlərinin (onlardan birinin) hakimin icraatında olan işlə bağlı barışdırıcıya müraciət etməsində də prosesual qaydalar baxımından hər hansı bir problem görmürük. Çünki iddianın icraata götürülməsi tərəflərin öz təşəbbüsləri ilə barışıqə cəhd göstərmələrini və buna nail olmaq üçün vasitəçinin köməyinə müraciət etmələrini istisna edə bilməz.

Tərəflər barışdırıcının köməkliyi ilə barışıq əldə etdikdə, məhkəməyə yeganə o iş qalır ki, həmin sazişi təsdiq etsin. Beləliklə, bir tərəfdən mübahisə tərəfləri onları qane edən ortaq nəticəyə gəlir və mübahisəli məsələ ortadan qalxır, digər tərəfdən isə məhkəmə həmin iddia üzrə tam həcmdə məhkəmə dinləmələri aparmaqdan azad olunur, yəni vaxt itkisinə yol verilmir. Fikrimizcə, məhkəmələrin həddindən artıq mülki işlərlə yükləndiyi vəziyyətdə prosesdənkənar barışdırıcılıq xidmətinin səmərəliliyini və əhəmiyyətini inkar etmək mümkün deyil.

Kataniyada 24 oktyabr 2008-ci ildə keçirilən tədbir həm də onunla yadda qaldı ki, həmin gün «Ədalət Mühakiməsinin Büllur Tərəzi»si mükafatı uğrunda müsabiqənin təşkilatçıları, yəni Avropa Komissiyasının Hüquq, Azadlıq və Təhlükəsizlik Məsələləri üzrə Baş Direktorluğu (Avropa Birliyi) ilə Avropa Şurasının İnsan Hüquqları və Hüquq Məsələləri üzrə Baş Direktorluğu bundan sonra «Büllur Tərəzi» uğrunda yalnız mülki ədalət mühakiməsi sferasında deyil, cinayət mühakiməsi sahəsində də ən qabaqcıl iş metodlarının müəyyən edilməsi üçün beynəlxalq müsabiqənin keçirələcəyini rəsmən

bəyan etdilər. Qərara alındı ki, bu müsabiqə də iki ildə bir dəfə - mülki ədalət mühakiməsi üzrə müsabiqənin təyin olunmadığı illərdə keçirilsin. İlk müsabiqənin keçirilməsi 2009-cu ilə təyin olundu. Birinci müsabiqəyə Avropa Birliyinə və Avropa Şurasına üzv olan dövlətlərdən, daha dəqiq desək bu dövlətlərin məhkəmələrindən, vəkillərin birliklərindən, prokurorluqdan, cəzaların icrasını təmin edən orqanlardan və cinayət işləri üzrə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə aidiyyəti olan digər qurumlardan layihələrin təqdim olunması 2009-cu ilin mart ayının 1-dək qurtarmalı, müsabiqənin nəticələri isə həmin ilin birinci yarısında Brüsseldə keçirilməsi nəzərdə tutulan hakimlərin forumunda bəyan edilməlidir.

Təşkilatçılar müsabiqənin keçirilməsi qaydalarını və müsabiqəyə qatılmaq üçün iştirakçılar tərəfindən doldurulması vacib olan xüsusi blankın formasını işləyib hazırlamışlar.

Qaydalarda «Billür tərəzi» uğrunda müsabiqənin cinayət işləri üzrə məhkəmə fəaliyyətinin təşkil edilməsinə, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə dair ən yaxşı, novator təcrübənin müəyyən edilməsi və mükafatlandırılması məqsədilə təşkil olunduğu qeyd edilir.

Qaydalara görə müsabiqəyə cinayət mühakiməsi sahəsində artıq tətbiq olunmuş və ədalət mühakiməsi üzrə məhkəmə fəaliyyətinin keyfiyyətinin, səmərəliliyinin artırılmasına ciddi təsir etmiş layihələr təqdim olunmalıdır.

Qaydalarda tələb olunur ki, müsabiqəyə göndərilən iştirak etmə barədə ərizə və layihələrin təsviri müsabiqəyə qatılma haqqında blankda göstərilən formada ingilis və yaxud fransız dilində tərtib edilsin. Yalnız bu mümkün olmadıqda layihənin təsvirinin Avropa Birliyinin rəsmi dillərindən birində tərtib olunmasına icazə verilir (Qaydaların 3-cü bəndi).

Layihə müsabiqəyə poçtla, eləcə də elektron formada internet vasitəsi ilə aşağıdakı ünvanlar üzrə təşkilatçılardan birinə göndərilə bilər:

European Commission
DG Justice, Freedom and Security
Unit E1
B-1049 BRUXELLES
E-mail: jls-justiceforum@ec.europa.eu
Fax: (32) 22.97.95.88

CEPEJ Secretariat -Crystal Scales of Justice Prize (criminal justice)
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
E-mail: cepej@coe.int
Fax: (33) 3.88.41.37.43

Qaydaların 6-ci maddəsinə görə layihənin müsabiqəyə buraxılması üçün o aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

- ___ cinayət mühakimə icraatına, bu icraatla əlaqədar məhkəmə fəaliyyətinin təşkilinə bağlı olmalı;
- ___ novator təcrübə və səmərəli vasitə kimi çıxış etməli;
- ___ cinayət mühakiməsi icraatı üzrə məhkəmə istifadəçilərinə göstərilən məhkəmə xidmətlərini yaxşılaşdırmalı;
- ___ digər məhkəmə icraatlarında və yaxud digər ölkələrdə də tətbiq olunmaq üçün yaramalıdır.

Bundan başqa, layihə «Billür tərəzi» mükafatının məqsədləri ilə uzlaşmalı, yüksək keyfiyyətə malik olmalı, müxtəlif hüquq sistemləri arasında tarazlığın qorunub saxlanmasını təmin etməlidir.

Qaydaların 4 və 5-ci maddələri müsabiqəyə təqdim olunan layihələrin seçilməsi və qiymətləndirilməsi işini yerinə yetirməli olan Juriyə və onun fəaliyyəti məsələlərinə həsr olunmuşdur. 4-cü Maddədə göstərilir ki, 10 nəfər üzvdən və 1 nəfər sədrdən ibarət olan Juri müsabiqənin təşkilatçıları tərəfindən təyin olunur. 5-ci maddədə nəzərdə tutulan qaydaya görə, müsabiqənin təşkilatçıları təqdim olunan layihələr sırasından on layihəni Juri üzvlərinin mövqeyi əsasında müəyyənləşdirdikdən sonra aprel ayında keçirilən Jurinin iclasında həmin layihələr yoxlanılır və onlardan dörd ən yaxşı layihə seçilir. Juri üzvlərinin gizli səsverməsi nəticəsində ən çox bal toplamış layihə «Büllur tərəzi»yə layiq görülür, yerdə qalan 2-ci, 3-cü, 4-cü yerləri tutan layihələr isə Juri tərəfindən xüsusi qeyd olunur. Jurinin qərarının mübahisələndirilməsinə yol verilmir.

Qalibə «Büllur tərəzi» hakimlərin beynəlxalq forumunda xüsusi təşkil olunmuş mərasimin gedişində təqdim edilir. Juri tərəfindən xüsusi qeyd olunmuş layihələrin müəllifləri də həmin mərasimə dəvət olunurlar.

Hesab edirik ki, təşkil olunan yeni beynəlxalq müsabiqə də, əvvəlki konkurs kimi müxtəlif Avropa dövlətlərinin məhkəmə orqanları arasında əməkdaşlığın genişlənməsinə, məhkəmə işinin təşkili, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi üzrə qabaqcıl təcrübənin yayılmasına, nəticə etibarlı ilə həmin ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında məhkəmə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə, onun keyfiyyətinin və səmərəliliyinin artmasına xidmət edəcəkdir.

Ümidvarıq ki, yeni müsabiqənin təşkili ölkəmizin, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasının məhkəmə, cinayət mühakiməsi icraatına aidiyyəti olan digər orqanlarını novator iş metodlarının axtarışına və tətbiqinə sövq edəcəkdir.

Aşağıda 2009-cu ildə keçirilməsi nəzərdə tutulan müsabiqəyə qatılmaq üçün doldurulması zəruri olan ərizə blankını və onun azərbaycan dilinə tərcüməsini diqqətinizə çatdırırıq (hesab edirik ki, bu blank növbəti müsabiqələr üçün də uyğun olacaqdır)

Materialın hazırlanması zamanı istinad mənbəyi kimi Avropa Şurasının Ədalət Mühakiməsinin Səmərəliliyi Uğrunda Komissiyasının rəsmi internet səhifəsindən (www.coe.int/CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice/CEPEJ - Council of Europe), eləcə də Avropa Komissiyasının Ədalət Mühakiməsi, Azadlıq və Təhlükəsizlik məsələləri üzrə Baş Direktorluğunun rəsmi internet səhifəsindən (<http://ec.europa.eu/justice> (European Commission, Directorate General for Justice, Freedom and Security) istifadə olunmuşdur.

The Crystal Scales of Justice Prize
The European prize for innovative practice
contributing to the quality of criminal justice

2009 Edition

Application form

For information, please go to the following websites:

http://ec.europa.eu/justice_home/news

(European Commission, Directorate General for Justice, Freedom and Security)

www.coe.int/CEPEJ

(European Commission for the Efficiency of Justice/CEPEJ - Council of Europe)

Entry form

(Please note that this file - without the attachments -
once completed should not exceed 6 pages)

To be returned to the European Commission or Council of Europe by 1 March 2009	
Crystal Scales of Justice European Commission DG Justice, Freedom and Security Unit E1 B-1049 BRUXELLES E-mail: jls-justiceforum@ec.europa.eu Fax: (32) 22.97.95.88	CEPEJ Secretariat - Crystal Scales of Justice Competition, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, F -67075 STRASBOURG Cedex Fax: (33) 3.90.21.50.33 E-mail: cepej@coe.int

1. Details of applicant (institution/organisation)

Name:
Address:
Tel.:
E-mail:

2. Represented by

First name/Surname:
Post held:
Tel.:
E-mail:

3. Scheme submitted

Title:
Date of introduction:

4. Please attach to the entry form, preferably in English or in French or, where this is not possible, in one of the other official languages of the European Union:

- A description of the scheme (*maximum 1 page*)
  - A description of the effects of the scheme on the workings of the court (*maximum 1 page*)
  - Any possible future additions which might improve the results of the scheme (*maximum 1 page*)
  - Any documents, press articles, evidence from members of the public etc. relating to the scheme (*with a brief summary in English or French*)
5. Does the scheme have the support of the competent public authorities in your country? If so, please give details.
6. Do you believe the scheme to be usable in other courts in European states? Give your reasons.

I, , representing the aforementioned institution/organisation, declare that I am aware of the rules of the competition, with which I undertake to comply.

Done at
On (date)

Signed

«Ədalət Mühakiməsinin Büllur Tərəzisi»
Cinayət mühakimə icraatının təkmilləşdirilməsinə xidmət edən novator metodlara görə
Avropa prizi
2009-cu il buraxılışı
İştirak üçün ərizə forması

Məlumat əldə etmək üçün aşağıdakı internet səhifələrinə müraciət edin:

http://ec.europa.eu/justice_home/news

(European Commission, Directorate General for Justice, Freedom and Security)
www.coe.int/CEPEJ

(European Commission for the Efficiency of Justice/CEPEJ - Council of Europe)

Məlumat blankı

(Xahiş edirik ki, əlavələr nəzərə alınmadan bu blank doldurulduqdan sonra 6 səhifədən artıq olmasın)

<i>Ədalət mühakiməsinin büllur tərəzisi</i> <i>Avropa Komissiyasının Hüquq, Azadlıq və Təhlükəsizlik Məsələləri üzrə Baş Direktorluğu</i> <i>Unit E1</i> <i>B-1049 Bruxelles</i> <i>E-mail: jls-justiceforum@ec.europa.eu</i>	<i>CEPEJ Katibliyi- Ədalət mühakiməsinin büllur tərəzisi konkursu</i> <i>İnsan Hüquqları və Hüquq Məsələləri üzrə Baş Direktorluğu</i> <i>Avropa Şurası</i> <i>F-67075Strasbourg</i> <i>Cedex</i> <i>Fax: (33)3.90.21.50.33</i> <i>E-mail:cepej@coe.int</i>
---	---

1.İştirakçı (idarə, təşkilat) haqqında məlumat

Adı:

Ünvan:

Tel.:

E-mail (elektron poçt ünvanı):

2.Kim tərəfindən təqdim olunub

Adı, soyadı:

Tutduğu vəzifə:

Tel.:

E-mail (elektron poçt ünvanı):

3. Təqdim olunan layihə

Layihənin adı:

Layihənin tətbiq olunmağa başlandığı tarix:

4. Aşağıdakıları ingilis və yaxud fransız, bu mümkün olmadıqda isə Avropa Birliyi dillərindən birində ərizəyə əlavə etməyi xahiş edirik:

- a. Layihənin təsviri (ən çoxu 1 səhifə)
- b. Layihənin məhkəmənin işinə təsiri (səmərəliliyi) haqqında məlumat (ən çoxu 1 səhifə)
- c. Layihənin nəticələrinin yaxşılaşdırılmasına yönələn hər hansı sonrakı əlavələr haqqında məlumat (ən çoxu 1 səhifə)
- d. Layihə haqqında mətbuatda dərc olunmuş məqalələr, ictimaiyyətin nümayəndələrinin mülahizələri və s. aid sənədlər (bunların ingilis və yaxud fransız dilində tərtib edilmiş qısa xülasələri ilə birlikdə).

5. Layihə ölkənizin səlahiyyətli hakimiyyət orqanları tərəfindən dəstəklənibmi? Əgər dəstəklənibsə bunun təfərrüatı.

6. İnanırsınız ki, bu layihə digər Avropa dövlətlərində də tətbiq olunmaq üçün yararlıdır? Mövqeyinizi əsaslandırın.

Mən, _____ yuxarıda göstərilən təmsil etdiyim təşkilatın adından bəyan edirəm ki, müsabiqənin qaydalarını bilirəm və onlara əməl etməyi üzərimə götürürəm.

Tarix

İmza

[1]Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin Bülleteni. 2007-ci il, №1, səh.119

2009-cu ilin birinci yarısında keçirilən tədbirlərin xülasəsi

Yanvar ayının 12- də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsi Rəyasət Heyətinin iclası keçirilmişdir. İclasda muxtar respublika məhkəmələrinin 2008-ci il üzrə fəaliyyəti müzakirə olunmuşdur.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Süleymanov muxtar respublika Ali Məhkəməsinin, eləcə də ixtisaslaşdırılmış, rayon (şəhər) məhkəmələrinin fəaliyyətinin ümumi nəticələri barədə məruzə etmişdir.

Sonra muxtar respublikanın ixtisaslaşdırılmış, rayon (şəhər) məhkəmələrinin sədr və hakimlərinin 2008-ci ildə gördükləri işlərə dair məlumatları dinlənilmişdir.

İclasda Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Aparatının Qanunçuluq və hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri Cəlil Rüstəmov çıxış etmişdir.

Yığıncağa Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Süleymanov yekun vurmuşdur.

* * *

06 fevral 2009-cu il tarixdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsində Ali Məhkəmənin aparatında işləyən dövlət qulluqçuları ilə «Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrində kargüzarlığın aparılmasına dair təlimat»ın tətbiqi zamanı qarşıya çıxan bəzi mübahisəli məsələlər və onların həlli mövzusunda yığıncaq keçirilmişdir. Yığıncaqda Ali Məhkəmə aparatının rəhbəri M.Allahverdiyev və ümumi şöbənin müdiri Z.Əliyev çıxış edərək təlimatın tətbiqi zamanı ortaya çıxan mübahisəli məsələlərin həlli yolları barədə tədbir iştirakçılarına ətraflı məlumat vermişlər.

Sonda mövzu ilə bağlı verilən suallar cavablandırılmışdır.

* * *

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Süleymanov Məhkəmə - Hüquq Şurasının növbəti iclasında iştirak etmək üçün fevral ayının 24-də Bakı şəhərində olmuşdur. İclasda ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması üzrə son vaxtlar görülən işlər vurğulanmış, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə təsdiq olunmuş «Azərbaycan ədliyyəsinin inkişafına dair 2009 - 2013-cü illər üçün Dövlət Proqramı»nda nəzərdə tutulmuş məhkəmə fəaliyyəti ilə bağlı tədbirlər və bir sıra digər məsələlər müzakirə olunmuşdur.

* * *

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin və Naxçıvan Muxtar Respublikası İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Aparatının təşkilatçılığı ilə 10 mart 2009-cu il tarixdə «Referendum institutu- dövlətin idarə olunmasında xalqın iştirakının ən mühüm forması kimi» mövzusunda konfrans keçirilmişdir.

Konfransı Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Süleymanov açaraq tədbirin mahiyyəti barədə məlumat vermişdir.

Sonra mövzu ilə bağlı Ali Məhkəmənin Hərbi məhkəmələrin işləri üzrə kollegiyasının sədri Hafiz Nəsimov «Referendum İnstitutu. Beynəlxalq və tarixi aspektlər» mövzusunda, Naxçıvan Muxtar Respublikası İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Ülkər Bayramova «Referendum institutunun milli hüquqda təsbiti. Ölkəmizdə, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında referendumların keçirilməsi üzrə təcrübə» mövzusunda, Naxçıvan Dövlət Universitetinin Hüquq fənləri kafedrasının müdiri, tarix elmləri namizədi, dosent Şükür Məmmədov «18 mart 2009-cu il tarixli Referendumun tarixi rolu, mahiyyəti və məqsədləri» mövzusunda məruzələrlə çıxış etmişlər.

Tədbirdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri Məhərrəm Qasimovun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Vəkillər Kollegiyasının sədri Tural Hüseynovun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorluğunun şöbə rəisi Rəşid Kərimovun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin şöbə rəisi Əziz Eynalovun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin şöbə müdiri Ayaz Məhərrəmovun çıxışları dinlənilmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Aparatının Qanunçuluq və hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri Cəlil Rüstəmov çıxış etmişdir.

Konfransa Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Süleymanov yekun vurmuşdur.

* * *

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin 2009-cu il üçün tərtib olunmuş tədbirlər planına uyğun olaraq, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsində muxtar respublika məhkəmələrinin sədr və hakimlərinin iştirakı ilə seminar - məşğələlərin keçirilməsi davam etdirilmişdir.

Hər ayın sonuncu şənbə günü keçirilən seminar-məşğələlərdə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı qanunvericiliyin tətbiqi ilə bağlı meydana gələn problemlə məsələlərə həsr olunmuş məruzələr dinlənilmiş, mövzular ətrafında diskussiyalar aparılmışdır.